№4(100) (2026 ж. Сәуір/Апрель 2026 г.)

ULAĠATTY USTAZ

JOLY

Республиканский информационный научно-методический журнал
Республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы

ULAĠAT

Әдістемелік кабинет меңгерушісі

Түркістан облысының білім басқармасының «Жетісай ауданының білім бөлімі» мемлекеттік мекемесі

- *«Адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, мінез деген нәрселермен озады.»*
- *«Білгеніңді үйрету – шынайы білімнің белгісі.»*

Исаева Разия Орынбасаровна

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының
№4(100) (2026 ж. Сәуір) шығарылымы. Выпуск №4(100) (Апрель 2026 г.)
республиканского информационного научно-методического журнала
«ULAĠATTY USTAZ JOLY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

№ KZ44VPY00078195 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ44VPY00078195

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Айтуганова Еңлік Баяндықызы
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов информационного научно-методического журнала «ULAĠATTY USTAZ JOLY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Бабаханова Ш.А. Ертегілер арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық дағдыларын арттыру 4
Үсіпбекова Б.Қ. Мектепке дейінгі ұйымды тиімді басқарудың заманауи тәсілдері 6
Абдыкулова А.М. Балабақша меңгерушісінің кәсіби құзыреттілігі және басқарушылық рөлі 9
Сариева Г.Т. Бастауыш сыныпта оқушылардың оқу сауаттылығын дамыту жолдары 12
Аминова Б.Б. Баланың жан-жақты дамуына арналған дамытушылық ортаны жобалау: әдістер мен тәсілдері 16
Кантарбаева А.Б. Взаимодействие игровой и учебно-познавательной деятельности с целью формирования функциональной грамотности младших школьников на уроках русского языка 18
Мурзамадиев А.С. Сабақ тиімділігін не үшін және қалай талдау және бағалау қажет? 21
Молдақулов А.А. Цифрлық технологияларды сабаққа тиімді интеграциялау жолдары 23
Уайсова К.Т. «Әліппемен достасайық» – 1-сынып оқушыларына арналған ойын-сабақтар жүйесі 25
Бекбасова Б.Ш. Юный математик: секреты успешного решения олимпиадных задач (4-класс) 27
Джанасова С.Ж. Задачи, фокусы, стратегии: мастерская олимпиадного мышления (4-класс) 31
Бегеева З.Н. Дамытушы орта - табысты бала 35
Джанасова С.Ж. Логика, комбинаторика, смекалка: подготовка к олимпиадам (3-класс) 38
Азнабаева А.С. Эссе в школе: развитие мышления и личности ученика 42
Зиядаева Ж.К. Менің қаржылық қорым 44
Каунбаева У.Р. A method of teaching students phrasal verbs in english and understanding their translation 47
Абдильдина А.С. Секреты текста 50
Каубекова Қ.С. Цифрлық дәуірде мұғалімнің педагогикалық қызметін ұйымдастырудағы рөлі 53
Жумаканова А.Ж. Fantasy world 56
Бауыржан Ж.Б. Ағылшын тілі сабақтарында оқу қарқыны төмен оқушыларды оқытудың тиімді педагогикалық тәсілдері 62
Асылбекова Ж.Ж. Жасанды интеллект – бастауыш білім беруді трансформациялаудың қозғаушы күші 65

Бабаханова Шахноза Авазханқызы
Тәрбиеші
Қарлығаш бала бақшасы
Түркістан облысы Түркістан қаласы

ЕРТЕГІЛЕР АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН АРТТЫРУ

Аннотация. Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық дағдыларын дамытуда ертегілердің маңызы қарастырылады. Ертегі – бала санасына әсер ететін, ойлау, қиялдау, есте сақтау, тіл дамыту сияқты қабілеттерді жетілдіретін тиімді құрал. Мақалада ертегіні қолданудың әдіс-тәсілдері, ұйымдастыру жолдары және практикалық маңызы жан-жақты сипатталады.

Кілт сөздер: ертегі, танымдық дағдылар, мектепке дейінгі білім, ойлау, қиял, тіл дамыту, тәрбие.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде мектепке дейінгі жастағы балалардың танымдық қабілеттерін дамыту өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Бұл кезеңде баланың ойлау қабілеті, есте сақтау, зейін, қабылдау және қиял сияқты психикалық процестері қарқынды дамиды. Осы қабілеттерді тиімді дамыту үшін педагогтар түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады. Соның ішінде ертегі – балалардың танымдық белсенділігін арттырудың ең тиімді және қолжетімді құралдарының бірі.

Ертегі – халық даналығының қайнар көзі. Ол баланы жақсылық пен жамандықты ажыратуға, қоршаған ортаны түсінуге, логикалық ойлауға және қиял әлемін дамытуға жетелейді. Сондықтан ертегіні оқу-тәрбие процесінде жүйелі қолдану – заманауи тәрбиешінің басты міндеттерінің бірі.

Негізгі бөлім

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық дағдыларын дамыту – тәрбие мен оқытудың басты бағыттарының бірі. Бұл кезеңде бала қоршаған ортаны белсенді түрде танып, жаңа білімді қабылдауға бейім болады. Осы тұрғыда ертегі – баланың табиғи қызығушылығына сай келетін, оның танымдық белсенділігін арттыратын ерекше педагогикалық құрал.

Ертегілер арқылы баланың ең алдымен **қабылдау және зейін қабілеттері** дамиды. Ертегі тыңдау барысында бала оқиға желісін бақылап, кейіпкерлерді ажыратып, олардың әрекеттеріне мән береді. Бұл оның зейінін шоғырландыруға, тыңдай білу мәдениетін қалыптастыруға көмектеседі. Сонымен қатар, ертегі мазмұнын түсіну үшін бала ақпаратты қабылдап, оны өңдеуге дағдыланады.

Ертегінің тағы бір маңызды әсері – **ойлау қабілетінің дамуы**. Балалар ертегі кейіпкерлерінің іс-әрекеттерін талдай отырып, себеп-салдар байланыстарын анықтауға үйренеді. Мысалы, «Неге кейіпкер қиындыққа тап болды?», «Ол бұл жағдайдан қалай шықты?» деген сұрақтар баланың логикалық ойлауын дамытады. Бұл өз кезегінде баланың талдау, салыстыру, қорытынды жасау дағдыларын қалыптастырады.

Сонымен қатар, ертегі баланың **қиялын және шығармашылық қабілеттерін** дамытуда ерекше орын алады. Ертегі әлемі – бұл шынайы өмірден тыс, ерекше кейіпкерлер мен оқиғаларға толы кеңістік. Бала осы әлемді елестету арқылы өз қиялын дамытады. Қиял – шығармашылықтың негізі. Сондықтан ертегі тыңдаған бала кейін өз бетінше әңгіме құрастырып, жаңа сюжеттер ойлап табуға бейім болады.

Ертегілердің тағы бір маңызды аспектісі – **тілдік дағдыларды дамыту**. Ертегі тыңдау барысында баланың сөздік қоры молайып, жаңа сөздерді меңгереді. Кейіпкерлердің диалогтары арқылы бала дұрыс сөйлеу үлгілерін үйренеді. Сонымен қатар, ертегіні мазмұндау, сахналау, рөлдік ойындар арқылы балалар өз ойын еркін жеткізуге дағдыланады.

Ертегіні қолдану барысында тәрбиеші түрлі әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалануы қажет. Соның ішінде:

- **Мәнерлеп оқу** – ертегіні эмоциямен, дауыс ырғағын өзгертіп оқу баланың қызығушылығын арттырады;
- **Сұрақ-жауап әдісі** – балалардың ойлауын белсендіреді;
- **Сахналау және театрландыру** – балалардың сөйлеу және қарым-қатынас дағдыларын дамытады;
- **Шығармашылық тапсырмалар** – сурет салу, мүсіндеу, ертегі құрастыру арқылы баланың қиялы дамиды;
- **Ертегіні өзгерту әдісі** – баладан ертегінің соңын өзгертуді сұрау арқылы шығармашылық ойлауын дамыту.

Практикада ертегіні қолданудың тиімді жолдарының бірі – топта **«Ертегі бұрышын» ұйымдастыру**. Бұл жерде балалар ертегі кітаптарын қарап, кейіпкерлердің қуыршақтарымен ойнап, өз бетінше ертегі құрастыра алады. Сонымен қатар, **театр элементтерін қолдану** (саусақ театры, үстел театры, көлеңке театры) балалардың қызығушылығын арттырып, олардың танымдық белсенділігін күшейтеді.

Баланың танымдық дамуына ертегінің әсері тек балабақшамен шектелмейді. Бұл процесте ата-ананың да рөлі ерекше. Үйде балаға ертегі оқу, оны бірге талқылау, сұрақ қою – баланың ойлау қабілетін тереңдетеді. Сондықтан тәрбиеші мен ата-ана арасындағы ынтымақтастық маңызды.

Қорыта айтқанда, ертегі – баланың танымдық дамуына жан-жақты әсер ететін әмбебап құрал. Ол баланың ойлау, қиял, тіл және әлеуметтік дағдыларын кешенді түрде дамытады.

Қорытынды

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде балалардың танымдық дағдыларын дамыту – негізгі басымдықтардың бірі болып табылады. Осы тұрғыда ертегілерді қолдану – тиімді, қолжетімді және нәтижелі әдістердің бірі екендігі дәлелденіп отыр.

Ертегі арқылы бала тек ақпарат алып қана қоймайды, ол ойлайды, талдайды, елестетеді, өз пікірін білдіреді. Бұл – баланың тұлғалық қалыптасуына тікелей әсер ететін маңызды үдеріс. Ертегі баланың ішкі әлемін байытып, оның шығармашылық әлеуетін ашады.

Сонымен қатар, ертегілер баланың эмоционалдық интеллектісін дамытуға ықпал етеді. Ол кейіпкерлердің сезімін түсініп, жанашырлық танытуға үйренеді. Бұл қасиеттер баланың болашақта қоғамда өз орнын табуына көмектеседі.

Заманауи тәрбиеші ертегіні тек оқу құралы ретінде емес, баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін кешенді құрал ретінде қарастыруы тиіс. Ертегіні жүйелі, мақсатты түрде қолдану арқылы балалардың танымдық белсенділігін арттыруға болады.

Қорытындылай келе, ертегі – мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық, тілдік және шығармашылық қабілеттерін дамытудың қуатты құралы. Сондықтан оны оқу-тәрбие процесінде кеңінен пайдалану – уақыт талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.
2. Мектепке дейінгі педагогика. – Алматы: Рауан, 2018.
3. Жарықбаев Қ. Психология негіздері. – Алматы, 2017.
4. Тіл дамыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 2019.
5. Халық ауыз әдебиеті. Ертегілер жинағы. – Алматы, 2020.

Үсіпбекова Балхынай Қанатовна
Меңгеруші
ЖШС ”Шұғыла-Дулат” бөбекжай балабақшасы
Түркістан облысы, Сарыағаш қаласы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДЫ ТИІМДІ БАСҚАРУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ

Аннотация. Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымдарды тиімді басқарудың заманауи тәсілдері қарастырылады. Басқару жүйесіндегі инновациялық әдістер, цифрлық технологияларды қолдану, педагогикалық ұжымды дамыту, стратегиялық жоспарлау және ата-анамен серіктестік мәселелері талданады. Сонымен қатар қазіргі білім беру кеңістігіндегі менеджменттің рөлі мен мектепке дейінгі ұйым басшысының кәсіби құзыреттілігіне қойылатын талаптар айқындалады.

Кілт сөздер:мектепке дейінгі ұйым, басқару, менеджмент, инновация, цифрлық технология, стратегиялық жоспарлау, педагогикалық ұжым, сапа.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесі қоғам дамуының негізгі қозғаушы күшіне айналып отыр. Соның ішінде мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту – тұлғаның қалыптасуындағы ең алғашқы және ең маңызды кезең болып саналады. Себебі баланың мінез-құлқы, дүниетанымы, қарым-қатынас дағдылары мен танымдық қабілеттері дәл осы жаста қарқынды дамиды. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдардың тиімді жұмыс істеуі – болашақ ұрпақтың сапалы қалыптасуының басты кепілі.

Бүгінгі таңда қоғамның мектепке дейінгі білім беру жүйесіне қоятын талабы жылдан жылға артып келеді. Бұл тек балаларға білім мен тәрбие беру сапасымен ғана шектелмей,

сонымен қатар ұйымды басқару жүйесінің тиімділігіне де тікелей байланысты. Себебі кез келген білім беру мекемесінің жетістігі оның басқару деңгейімен өлшенеді. Осы тұрғыдан алғанда, мектепке дейінгі ұйымды басқару – күрделі, көпқырлы, үнемі жаңарып отыратын процесс болып табылады.

Заманауи кезеңде білім беру саласында болып жатқан өзгерістер басқару жүйесіне жаңа талаптар қояды. Бұрынғы дәстүрлі басқару үлгілері бүгінгі күннің қажеттілігін толық қанағаттандыра алмайды. Сол себепті мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық, стратегиялық және цифрлық басқару тәсілдерін енгізу қажеттілігі туындап отыр. Бұл өз кезегінде басшының кәсіби құзыреттілігіне, көшбасшылық қабілетіне және басқарушылық мәдениетіне жоғары талап қояды.

Мектепке дейінгі ұйым басшысы тек әкімшілік міндеттерді атқарушы ғана емес, сонымен қатар ұжымды біріктіретін, бағыт-бағдар беретін, педагогтардың кәсіби дамуын қолдайтын тұлға болуы тиіс. Ол білім беру сапасын арттырумен қатар, ұйым ішіндегі психологиялық ахуалды да тұрақты ұстап тұруға жауапты. Сондықтан басқару қызметі тек жоспарлау мен бақылаудан тұрмай, сонымен бірге мотивация, ынталандыру және серіктестік қағидаларына негізделуі қажет.

Қазіргі кезеңде білім беру ұйымдарын басқаруда цифрлық технологиялардың рөлі де артып келеді. Электронды құжат айналымы, ақпараттық жүйелер, онлайн платформалар басқару үдерісін жеңілдетіп қана қоймай, оның ашықтығы мен тиімділігін арттырады. Сонымен қатар ата-анамен кері байланысты күшейту, педагогикалық процесті бақылау және нәтижелерді талдау сияқты маңызды міндеттерді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Осыған байланысты мектепке дейінгі ұйымды тиімді басқару мәселесі тек теориялық емес, практикалық тұрғыдан да өзекті болып отыр. Заманауи басқару тәсілдерін меңгеру арқылы ғана білім беру сапасын арттыруға, педагогикалық ұжымды дамытуға және баланың жан-жақты дамуына қолайлы орта қалыптастыруға болады.

Осы мақалада мектепке дейінгі ұйымды басқарудың заманауи тәсілдері, инновациялық әдістер, цифрлық технологияларды қолдану ерекшеліктері және педагогикалық менеджменттің негізгі бағыттары жан-жақты қарастырылады.

Негізгі бөлім

1. Стратегиялық басқару және жоспарлау

Заманауи басқарудың негізі – стратегиялық жоспарлау. Мектепке дейінгі ұйымның даму бағыты нақты мақсаттар мен міндеттер арқылы айқындалуы тиіс. Бұл жерде ұзақ мерзімді даму жоспары, жылдық жоспар және мониторинг жүйесі маңызды рөл атқарады.

Тиімді жоспарлау ұйымның тұрақты дамуына, педагогикалық процестің сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар басқарушы нақты көрсеткіштер арқылы нәтижені бағалап отыруы қажет.

2. Цифрлық технологияларды қолдану

Қазіргі заманғы басқарудың маңызды бағыты – цифрландыру. Электронды құжат айналымы, білім беру платформалары, мониторинг жүйелері басқару процесін жеңілдетеді.

Цифрлық технологиялар:

- ақпаратты жылдам өңдеуге;
- ата-анамен кері байланысты күшейтуге;
- педагогикалық процесті бақылауға;
- есептілікті автоматтандыруға мүмкіндік береді.

Бұл өз кезегінде басқару сапасын арттырады және уақыт үнемдеуге жағдай жасайды.

3. Педагогикалық ұжымды дамыту

Тиімді басқарудың негізгі факторы – педагогикалық кадрлар. Ұжымның кәсіби деңгейі жоғары болса, ұйымның жалпы сапасы да артады. Сондықтан басшы үнемі педагогтардың біліктілігін арттыруға жағдай жасауы керек.

Оған:

- курстар мен семинарлар ұйымдастыру;

• әдістемелік қолдау көрсету;
• шығармашылық топтар құру;
• тәлімгерлік жүйесін енгізу жатады.

Мотивация мен қолдау – педагогтың кәсіби дамуының негізгі қозғаушы күші

4. Инновациялық әдістерді енгізу

Заманауи мектепке дейінгі ұйым инновациялық даму бағытында болуы тиіс. Оқу-тәрбие процесінде ойын технологиялары, STEM элементтері, жобалық әдіс кеңінен қолданылуы қажет. Инновация тек әдістемеде ғана емес, басқару жүйесінде де көрініс табады. Бұл – жаңа идеяларды енгізу, шығармашылық орта қалыптастыру және өзгерістерге бейім болу.

5. Ата-анамен серіктестік

Мектепке дейінгі ұйымның тиімділігі ата-анамен тығыз байланысты. Баланың дамуы тек балабақшада емес, отбасында да жалғасады. Сондықтан ата-анамен ашық диалог орнату маңызды. Ата-анамен жұмыс формалары:

• жиналыстар;
• тренингтер;
• кеңестер;
• ашық сабақтар;
• цифрлық байланыс платформалары.

Бұл баланың дамуына бірыңғай көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, мектепке дейінгі ұйымды тиімді басқару – қазіргі білім беру жүйесіндегі ең өзекті және жауапты бағыттардың бірі болып табылады. Себебі мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту сапасы тек педагогикалық процеспен ғана емес, оны ұйымдастыру мен басқарудың деңгейімен де тікелей байланысты.

Заманауи жағдайда басқару жүйесі дәстүрлі әкімшілік тәсілдерден алшақтап, инновациялық, стратегиялық және цифрлық бағыттарға негізделуі тиіс. Бұл ұйым қызметінің ашықтығын, тиімділігін және нәтижелілігін арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар басқару үдерісінде педагогикалық ұжымды дамыту, олардың кәсіби құзыреттілігін арттыру және шығармашылық әлеуетін қолдау маңызды орын алады.

Мектепке дейінгі ұйым басшысы – тек ұйымдастырушы емес, сонымен қатар көшбасшы, стратег және мотивация беруші тұлға. Ол ұжымды біріктіріп қана қоймай, әрбір педагогтың кәсіби өсуіне жағдай жасап, инновациялық идеяларды қолдап отыруы қажет. Осы арқылы білім беру сапасын жаңа деңгейге көтеруге болады.

Сондай-ақ ата-анамен серіктестік орнату, кері байланысты дамыту және ашық коммуникация жүйесін қалыптастыру – заманауи басқарудың ажырамас бөлігі. Баланың толыққанды дамуы тек балабақша шеңберінде емес, отбасы мен білім беру ұйымының бірлескен әрекеті арқылы жүзеге асады.

Қорыта айтқанда, мектепке дейінгі ұйымды тиімді басқару – бұл үздіксіз даму, жаңашылдыққа бейімделу және сапаны арттыруға бағытталған күрделі процесс. Заманауи басқару тәсілдерін жүйелі түрде енгізу арқылы ғана баланың жан-жақты дамуына қолайлы орта қалыптастыруға және болашақ ұрпақтың сапалы тәрбиесін қамтамасыз етуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007 (өзгерістер мен толықтыруларымен).
2. ҚР мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2023.
3. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту тұжырымдамасы. – ҚР Оқу-ағарту министрлігі, 2022.
4. Педагогика: Оқулық / жалпы редакциясы А.Қ. Құсайынов. – Алматы: Мектеп, 2019.
5. Дошкольная педагогика / Под ред. В.И. Логиновой. – М.: Просвещение, 2018.

Абдыкулова Айжан Маратқызы
Меңгеруші
ЖШС “Айбалжан” бөбекжай балабақшасы
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Жартытөбе ауылдық округі, Құрама ауылы

БАЛАБАҚША МЕҢГЕРУШІСІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ ЖӘНЕ БАСҚАРУШЫЛЫҚ РӨЛІ

Аннотация

Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйым басшысы – балабақша меңгерушісінің кәсіби құзыреттілігі мен басқарушылық рөлі қарастырылады. Басшының заманауи білім беру жүйесіндегі орны, оның кәсіби, коммуникативтік, басқарушылық және цифрлық құзыреттіліктері талданады. Сонымен қатар тиімді басқарудың негізгі бағыттары, педагогикалық ұжымды дамыту, стратегиялық жоспарлау және ата-анамен серіктестік мәселелері сөз болады.

Кілт сөздер:балабақша меңгерушісі, кәсіби құзыреттілік, басқару, педагогикалық менеджмент, көшбасшылық, инновация, білім беру сапасы.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі факторы ретінде айқындалып отыр. Соның ішінде мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту саласы – баланың тұлғалық дамуының алғашқы және ең маңызды кезеңі болып саналады. Себебі дәл осы кезеңде баланың мінез-құлқы, қарым-қатынас дағдылары, танымдық қабілеттері, эмоциялық және әлеуметтік дамуы қалыптасады. Осыған байланысты мектепке дейінгі ұйымдардың тиімді қызметі мен сапалы басқарылуы ерекше маңызға ие.

Балабақша – тек тәрбие мен білім беретін мекеме ғана емес, ол – баланың өмірге бейімделетін, алғашқы әлеуметтік тәжірибе алатын ортасы. Сондықтан мұндағы әрбір үдеріс, әрбір шешім мен ұйымдастыру жұмысы баланың болашағына тікелей әсер етеді. Осы тұрғыдан алғанда, балабақша меңгерушісінің рөлі айрықша. Ол тек әкімшілік қызмет атқаратын тұлға емес, сонымен қатар білім беру процесінің сапасына жауап беретін, ұжымды біріктіретін, стратегиялық бағыт беретін көшбасшы.

Қазіргі білім беру кеңістігінде болып жатқан өзгерістер мектепке дейінгі ұйымдарды басқаруға жаңа талаптар қояды. Бұрынғы дәстүрлі басқару тәсілдері бүгінгі заман талабына толық жауап бере алмайды. Себебі қазіргі кезеңде басқару тек бұйрық беру немесе бақылаумен шектелмейді, ол – кешенді, жүйелі, инновациялық және стратегиялық сипаттағы процесс. Осыған байланысты балабақша меңгерушісінің кәсіби құзыреттілігіне қойылатын талаптар да күн санап артып келеді.

Кәсіби құзыреттілік ұғымы бүгінгі күні тек білім мен тәжірибені ғана емес, сонымен қатар басқарушылық шеберлікті, коммуникациялық дағдыларды, цифрлық сауаттылықты

және инновациялық ойлау қабілетін қамтиды. Балабақша меңгерушісі осы құзыреттерді меңгерген жағдайда ғана ұйымды тиімді басқарып, педагогикалық ұжымды дамытып, сапалы білім беру ортасын қалыптастыра алады. Сонымен қатар қазіргі заманғы білім беру жүйесінде көшбасшылық ұғымы ерекше мәнге ие болып отыр. Меңгеруші тек бақылаушы емес, ол – ұжымды алға жетелейтін, мотивация беретін, ортақ мақсатқа бағыттайтын тұлға. Оның көшбасшылық қабілеті педагогтардың кәсіби дамуына, шығармашылық белсенділігіне және жалпы ұйымның жетістігіне тікелей ықпал етеді.

Бүгінгі таңда цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы да білім беру ұйымдарын басқару жүйесіне елеулі өзгерістер енгізді. Электронды құжат айналымы, ақпараттық жүйелер, онлайн платформалар басқару процесін жеңілдетіп қана қоймай, оның ашықтығы мен тиімділігін арттыруда. Сондықтан балабақша меңгерушісі цифрлық технологияларды еркін меңгерген, оларды басқару үдерісінде тиімді қолдана алатын маман болуы қажет.

Осыған қоса, педагогикалық ұжымды дамыту, кәсіби біліктілікті арттыру және ата-анамен тиімді серіктестік орнату – басқару жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Ұжымның кәсіби деңгейі жоғары болған жағдайда ғана білім беру сапасы артады, ал ата-анамен тығыз байланыс баланың дамуына бірізділік пен тұрақтылық береді.

Осы мақалада балабақша меңгерушісінің кәсіби құзыреттілігі мен басқарушылық рөлі жан-жақты қарастырылады. Сонымен қатар заманауи басқару тәсілдері, көшбасшылық қасиеттер, инновациялық және цифрлық технологияларды қолдану ерекшеліктері талданады.

Негізгі бөлім

1. Кәсіби құзыреттіліктің мәні

Кәсіби құзыреттілік – бұл меңгерушінің білім, білік, дағды және кәсіби тәжірибесін тиімді қолдана білу қабілеті. Ол бірнеше құрамдас бөліктен тұрады:

- педагогикалық құзыреттілік;
- басқарушылық құзыреттілік;
- коммуникативтік құзыреттілік;
- цифрлық құзыреттілік;
- құқықтық және нормативтік сауаттылық.

Бұл қасиеттер меңгерушіге ұйымды тиімді басқаруға, ұжымды дамытуға және білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

2. Балабақша меңгерушісінің басқарушылық рөлі

Балабақша меңгерушісі – ұйымның стратегиялық даму бағытын айқындайтын негізгі тұлға. Оның басқарушылық рөлі келесі бағыттарда көрінеді:

- ұйымның даму стратегиясын жоспарлау;
- педагогикалық ұжымды басқару және қолдау;
- оқу-тәрбие процесін бақылау және талдау;
- материалдық-техникалық базаны дамыту;
- ата-анамен тиімді байланыс орнату.

Меңгерушінің дұрыс ұйымдастырылған басқару жүйесі балабақшадағы жалпы ахуал мен білім беру сапасына тікелей әсер етеді.

3. Көшбасшылық және мотивация

Қазіргі білім беру саласында меңгеруші тек әкімші емес, көшбасшы болуы қажет. Көшбасшы меңгеруші ұжымды шабыттандырады, ынталандырады және ортақ мақсатқа бағыттайды.

Мотивациялық басқару арқылы педагогтардың шығармашылық белсенділігі артады, кәсіби дамуға деген қызығушылығы күшейеді. Бұл өз кезегінде балаларға көрсетілетін білім мен тәрбиенің сапасын жақсартады.

4. Инновациялық және цифрлық басқару

Заманауи балабақша меңгерушісі инновациялық әдістерді енгізе білуі тиіс. Цифрлық технологиялар басқару процесін жеңілдетіп қана қоймай, оның ашықтығы мен тиімділігін арттырады.

Электронды құжат айналымы, мониторинг жүйелері, онлайн байланыс құралдары – басқарудың ажырамас бөлігіне айналды. Бұл ақпараттың жылдам өңделуіне және шешім қабылдаудың сапасын арттыруға ықпал етеді.

5. Педагогикалық ұжымды дамыту

Меңгерушінің маңызды міндеттерінің бірі – педагогтардың кәсіби дамуына жағдай жасау. Бұл мақсатта:

- біліктілікті арттыру курстары;
- семинарлар мен тренингтер;
- әдістемелік бірлестіктер;
- тәлімгерлік жүйесі ұйымдастырылады.

Күшті педагогикалық ұжым – сапалы білім беру кепілі.

6. Ата-анамен серіктестік

Балабақша меңгерушісі ата-анамен ашық әрі тиімді қарым-қатынас орнатуы қажет. Бұл баланың дамуына бірізділік пен тұрақтылық қалыптастырады.

Ата-анамен серіктестік:

- ортақ тәрбие мақсаттарын анықтауға;
- бала дамуын бақылауға;
- сенімді қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, балабақша меңгерушісінің кәсіби құзыреттілігі мен басқарушылық рөлі мектепке дейінгі білім беру жүйесінің сапасын айқындайтын негізгі факторлардың бірі болып табылады. Қазіргі заманғы білім беру кеңістігінде меңгеруші тек әкімшілік міндеттерді атқарушы тұлға емес, ол – стратегиялық ойлайтын көшбасшы, педагогикалық процесті ұйымдастырушы және ұжымды дамытушы кәсіби маман.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде болып жатқан қарқынды өзгерістер басқару қызметіне жаңа талаптар қояды. Бұл талаптар тек дәстүрлі басқару дағдыларымен шектелмей, инновациялық ойлау, цифрлық сауаттылық, жүйелі талдау жасау және стратегиялық жоспарлау қабілеттерін қажет етеді. Сондықтан балабақша меңгерушісінің кәсіби құзыреттілігі үздіксіз дамып отыруы тиіс.

Меңгерушінің басқарушылық рөлі ең алдымен ұйымның даму бағытын айқындаудан басталады. Ол педагогикалық ұжымды біріктіріп, ортақ мақсатқа бағыттайды, әрбір қызметкердің кәсіби өсуіне жағдай жасайды. Бұл өз кезегінде педагогтардың шығармашылық белсенділігін арттырып, оқу-тәрбие процесінің сапасын жақсартады. Ұжымдағы жағымды психологиялық ахуал да тиімді басқарудың маңызды көрсеткіші болып табылады.

Сонымен қатар заманауи балабақша меңгерушісі цифрлық технологияларды тиімді қолдана білуі қажет. Электронды басқару жүйелері, ақпараттық платформалар және цифрлық коммуникация құралдары басқару процесін жеңілдетіп қана қоймай, оның ашықтығы мен тиімділігін арттырады. Бұл өз кезегінде шешім қабылдау сапасын жақсартып, уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді.

Маңызды бағыттардың бірі – педагогикалық ұжымды дамыту және олардың кәсіби құзыреттілігін арттыру. Меңгеруші үнемі біліктілікті арттыру курстарын, семинарлар мен әдістемелік жұмыстарды ұйымдастырып отыруы қажет. Бұл педагогтардың кәсіби деңгейін көтеріп, білім беру сапасына оң әсер етеді.

Сонымен бірге ата-анамен серіктестік орнату да басқару жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Баланың жан-жақты дамуы тек балабақша шеңберінде емес, отбасы мен білім беру ұйымының бірлескен әрекеті арқылы жүзеге асады. Сондықтан меңгеруші ашық коммуникация орнатып, ата-анамен тұрақты байланыс жүргізуі тиіс.

Жалпы алғанда, балабақша меңгерушісінің кәсіби құзыреттілігі – бұл білім, тәжірибе, басқарушылық шеберлік, көшбасшылық қасиет және инновациялық ойлаудың үйлесімі. Осындай жан-жақты дамыған маман ғана мектепке дейінгі ұйымды тиімді басқарып, оның сапалы дамуына ықпал ете алады.

Қорытындылай келе, заманауи талаптарға сай балабақша меңгерушісі – білім беру сапасын арттырудың негізгі тетігі, ұжымды дамытушы көшбасшы және болашақ ұрпақтың сапалы тәрбиесіне жауапты тұлға болып табылады. Сондықтан оның кәсіби құзыреттілігін дамыту – бүкіл білім беру жүйесінің стратегиялық міндеттерінің бірі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007 (өзгерістер мен толықтыруларымен).
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік стандарты. – Астана, 2023.
3. Мектепке дейінгі ұйымдарды басқару негіздері. – Алматы: Мектеп, 2020.
4. Педагогика / жалпы редакциясы А.Қ. Құсайынов. – Алматы, 2019.
5. Сластенин В.А. Педагогика. – М.: Академия, 2017.
6. Управление дошкольной организацией. – М.: Владос, 2020.
7. Инновации в дошкольном образовании. – Нұр-Сұлтан, 2022.
8. Педагогикалық менеджмент негіздері. – Астана, 2021.
9. Цифрлық білім беру технологиялары. – Алматы, 2021.
10. bilimland.kz, edu.gov.kz ресми материалдары.

Сариева Гульмира Тогаевна
Бастауыш сынып мұғілімі
"Сарқырама жалпы білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Төлеби ауданы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын дамыту мәселесі қарастырылады. Оқу сауаттылығының мәні мен маңызы, оның білім беру үдерісіндегі рөлі жан-жақты талданады. Сонымен қатар бастауыш сыныпта оқушылардың мәтінді түсіну, талдау жасау, негізгі ойды анықтау және ақпаратты өмірлік жағдайларда қолдану дағдыларын қалыптастыру жолдары ұсынылады. Мақалада оқу сауаттылығын дамытудың тиімді әдіс-тәсілдері, соның ішінде ойын технологиялары, интерактивті әдістер, саралап оқыту және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану ерекшеліктері сипатталады. Мұғалімнің кәсіби рөлі мен заманауи білім беру талаптарына сай оқыту үдерісін ұйымдастыру

мәселелері де қамтылған. Жұмыс бастауыш сынып мұғалімдеріне әдістемелік көмек ретінде ұсынылады.

Кілт сөздер:бастауыш сынып, оқу сауаттылығы, функционалдық сауаттылық, мәтінмен жұмыс, оқу дағдысы, әдіс-тәсілдер, интерактивті оқыту, ойын технологиялары, саралап оқыту, мұғалім рөлі, жаңартылған білім беру, танымдық қабілеті

Кіріспе

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде оқушының тек ақпаратты меңгеруі ғана емес, сол ақпаратты түсінуі, талдай білуі және өмірлік жағдайларда қолдана алуы басты талаптардың біріне айналып отыр. Осы тұрғыдан алғанда оқу сауаттылығы – оқушының білім сапасын айқындайтын негізгі көрсеткіштердің бірі болып саналады. Оқу сауаттылығының қалыптасуы бастауыш сыныптан басталатындықтан, бұл кезеңнің маңызы ерекше.

Бастауыш сынып – баланың мектеп өміріне бейімделетін, оқу әрекетінің алғашқы дағдыларын игеретін ең жауапты кезең. Дәл осы уақытта оқушыда оқу дағдысының іргетасы қаланып, мәтінді дұрыс оқу, түсіну, мазмұнын айту, негізгі ойды ажырату сияқты қабілеттер біртіндеп қалыптасады. Егер осы кезеңде оқу сауаттылығына жеткілікті көңіл бөлінбесе, кейінгі сыныптарда оқу қиындықтары туындауы мүмкін.

Оқу сауаттылығы тек әдебиеттік оқу пәнімен шектелмейді. Ол математика, жаратылыстану, дүниетану сияқты барлық пәндерді меңгерудің де негізі болып табылады. Себебі оқушы есептің шартын түсіну, тапсырманы дұрыс орындау, нұсқаулықпен жұмыс жасау үшін міндетті түрде мәтінді түсіне білуі қажет. Сондықтан оқу сауаттылығы – пәнаралық әмбебап дағды.

Қазіргі жаңартылған білім беру мазмұны оқушыны дайын білімді қабылдаушы емес, ізденуші, зерттеуші тұлға ретінде қалыптастыруды көздейді. Осы мақсатта оқу үдерісінде белсенді әдістерді қолдану, оқушылардың ойлау қабілетін дамыту, мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын жетілдіру өзекті болып отыр.

Бастауыш сыныпта оқу сауаттылығын дамытуда мұғалімнің рөлі ерекше. Мұғалім оқушыны тек оқуға үйретіп қана қоймай, оны түсініп оқуға, ой қорытуға, сұрақ қоюға және өз пікірін білдіруге бағыттауы тиіс. Бұл үшін сабақ барысында түрлі әдіс-тәсілдер, ойын технологиялары, интерактивті құралдар мен саралап оқыту элементтері тиімді қолданылуы қажет.

Сонымен қатар қазіргі заман баласының ақпаратты қабылдау ерекшелігі де өзгерген. Цифрлық технологиялардың дамуы балалардың назарын тез аударуға әсер етеді. Сондықтан оқу сауаттылығын дамытуда қызықты, көрнекі және өмірмен байланысты тапсырмаларды қолдану маңызды.

Осыған байланысты бастауыш сыныпта оқу сауаттылығын дамыту мәселесі тек педагогикалық емес, сонымен қатар әлеуметтік маңызы бар өзекті мәселе болып табылады. Өйткені оқу сауаттылығы жоғары оқушы – болашақта өздігінен білім ала алатын, сыни ойлайтын, жауапкершілігі жоғары тұлға.

Осы мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын дамыту жолдары, тиімді әдіс-тәсілдер және педагогикалық тәжірибеде қолдануға болатын практикалық ұсыныстар қарастырылады.

Оқу сауаттылығының мәні мен маңызы

Оқу сауаттылығы – оқушының мәтінді түсінуі, негізгі ойды анықтауы, ақпаратты салыстыруы және оны өмірлік жағдайларда қолдана білуі. Бұл дағды тек әдебиеттік оқу сабағында ғана емес, барлық пәндерде қажет.

Оқу сауаттылығы дамыған оқушы:

- мәтінді саналы түрде оқиды;
- негізгі және қосымша ақпаратты ажыратады;
- өз ойын жүйелі жеткізеді;
- логикалық ойлау қабілеті дамиды;

• тапсырмаларды өз бетінше орындай алады.

Бұл дағдының төмен болуы оқушының барлық пәндер бойынша үлгеріміне кері әсер етеді.

Бастауыш сыныпта оқу сауаттылығын дамытудың негізгі бағыттары

1. Мәтінмен жүйелі жұмыс жүргізу

Мәтінмен жұмыс – оқу сауаттылығын дамытудың негізгі құралы. Мұғалім оқушыларға тек оқып берумен шектелмей, төмендегідей жұмыстарды ұйымдастыруы қажет:

• мәтіннің мазмұнын әңгімелеу;
• негізгі ойды анықтау;
• сұрақтарға жауап беру;
• мәтінге ат қою;
• жоспар құру.

Бұл әдіс оқушының мәтінді терең түсінуіне мүмкіндік береді.

2. Сұрақ-жауап әдісін тиімді қолдану

Сұрақ қою – баланың ойлауын дамытудың маңызды тәсілі. Мұғалім ашық және жабық сұрақтарды дұрыс үйлестіре білуі керек.

Мысалы:

• Мәтінде не туралы айтылған?
• Кейіпкер не үшін олай істеді?
• Егер сен оның орнында болсаң, не істер едің?

Мұндай сұрақтар оқушыны тек жауап беруге емес, ойлануға жетелейді.

3. Ойын технологияларын қолдану

Бастауыш сынып оқушылары үшін ойын – негізгі оқу мотивациясы. Сондықтан оқу сауаттылығын дамытуда ойын технологияларын қолдану өте тиімді.

Мысалы:

• «Сөйлемді аяқта»
• «Артық сөзді тап»
• «Мәтін құрастыр»
• «Дұрыс реттілік»
• «Кім жылдам?»

Ойын арқылы бала еркін ойланады, қателесуден қорықпайды.

4. Интерактивті әдістер мен АКТ қолдану

Қазіргі заман талабына сай цифрлық технологияларды қолдану оқу үдерісін қызықты етеді. Интерактивті тақта, презентация, бейнематериалдар оқушының қызығушылығын арттырады.

Мысалы:

• қысқа бейнемәтіндерді талдау;
• интерактивті тапсырмалар орындау;
• онлайн викториналар.

5. Саралап оқыту тәсілі

Әр оқушының қабылдау деңгейі әртүрлі. Сондықтан тапсырмаларды деңгейлеп беру маңызды:

• жеңіл деңгей – мәтінді түсіну;
• орта деңгей – мазмұндау;
• күрделі деңгей – талдау және пікір айту.

Бұл тәсіл әр оқушының жеке мүмкіндігін дамытуға жағдай жасайды.

Оқу сауаттылығын дамытудың тиімді әдіс-тәсілдері

1. «INSERT» әдісі

Оқушы мәтінді белгілер арқылы талдайды:

• білемін;
• жаңа ақпарат;

• келіспеймін;
• сұрағым бар.

2. «Блум таксономиясы»

Оқушылардың ойлау деңгейін біртіндеп дамытуға көмектеседі: білу, түсіну, қолдану, талдау, бағалау.

3. «РАФТ» әдісі

Оқушы рөл, аудитория, формат, тақырып бойынша мәтін құрастырады.

4. «Синквейн» әдісі

5 жолды өлең құрастыру арқылы негізгі ойды қысқа жеткізу.

Мұғалімнің рөлі

Бастауыш сынып мұғалімі – тек білім беруші емес, бағыттаушы тұлға. Оның міндеті:

• оқушыны ойландыру;
• қызықты тапсырмалар беру;
• оқу мотивациясын арттыру;
• қолдау көрсету;
• әр баланың жетістігін бағалау.

Мұғалімнің кәсіби шеберлігі оқу сауаттылығының сапасына тікелей әсер етеді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, бастауыш сыныпта оқушылардың оқу сауаттылығын дамыту – қазіргі білім беру жүйесінің ең өзекті және жауапты міндеттерінің бірі болып табылады. Оқу сауаттылығы – тек мәтінді дұрыс оқи білу ғана емес, оның мазмұнын терең түсіну, негізгі ойды анықтау, ақпаратты талдау және оны өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана білу қабілеті екенін ескеру қажет.

Бастауыш сынып кезеңі – баланың танымдық қабілеттері мен оқу дағдылары қалыптасатын негізгі кезең болғандықтан, дәл осы уақытта оқу сауаттылығын жүйелі түрде дамыту болашақтағы білім сапасына тікелей әсер етеді. Егер оқушыда ерте кезеңнен бастап мәтінді түсіну, ой қорыту және өз пікірін білдіру дағдылары қалыптасса, ол кейінгі білім алу кезеңдерінде қиындықсыз білім игере алады.

Оқу сауаттылығын дамытуда мұғалімнің кәсіби шеберлігі ерекше рөл атқарады. Сабақ барысында тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану, ойын технологияларын енгізу, интерактивті құралдарды пайдалану және саралап оқытуды жүзеге асыру арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға болады. Сонымен қатар мәтінмен жүйелі жұмыс жасау, сұрақ-жауап әдістерін тиімді ұйымдастыру және шығармашылық тапсырмаларды қолдану оқу дағдысын тереңдетуге мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда ақпараттық технологиялардың дамуы оқу үдерісін жаңа деңгейге көтеріп отыр. Осыған байланысты оқушылардың оқу сауаттылығын дамытуда цифрлық ресурстарды тиімді пайдалану да маңызды болып саналады. Бұл оқушылардың ақпаратты жылдам қабылдауына, оны сараптай білуіне және сыни ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Жалпы алғанда, оқу сауаттылығы дамыған оқушы – өз бетінше білім алуға қабілетті, жауапкершілігі жоғары, өмірде кездесетін түрлі жағдайларда дұрыс шешім қабылдай алатын тұлға. Сондықтан бастауыш сыныпта оқу сауаттылығын дамыту жұмысы жүйелі түрде, үздіксіз және мақсатты жүргізілуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007 (өзгерістер мен толықтыруларымен).
2. Қазақстан Республикасының бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2022.
3. «Жаңартылған білім беру мазмұны» әдістемелік нұсқаулық. – НЗМ ДББҰ, 2018.
4. Әбдіғалиев Қ. Педагогика негіздері. – Алматы: Атамұра, 2015.
5. Тұрсынбаева Р. *Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі*. – Алматы: Білім, 2019.

Аминова Бану Бахромқызы
Тәрбиеші
Қарлығаш балабақшасы
Түркістан облысы Түркістан қаласы

БАЛАНЫҢ ЖАН-ЖАҚТЫ ДАМУЫНА АРНАЛҒАН ДАМЫТУШЫЛЫҚ ОРТАНЫ ЖОБАЛАУ:ӘДІСТЕР МЕН ТӘСІЛДЕРІ

Аннотация

Бұл мақалада мектепке дейінгі және бастауыш білім беру ұйымдарында баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін дамытушылық ортаны жобалау мәселесі қарастырылады. Дамытушылық ортаның мәні, оның баланың танымдық, эмоционалдық, әлеуметтік және шығармашылық дамуына әсері талданады. Сонымен қатар орта құрудың негізгі принциптері мен әдіс-тәсілдері, педагогтың рөлі, заманауи білім беру талаптарына сәйкес орта ұйымдастыру ерекшеліктері ұсынылады. Мақала білім беру ұйымдарындағы педагогтарға әдістемелік көмек ретінде арналған.

Кілт сөздер:дамытушылық орта, білім беру кеңістігі, бала дамуы, педагогикалық орта, ойын әрекеті, танымдық даму, шығармашылық қабілет, инклюзивті орта, білім беру технологиялары, мектепке дейінгі тәрбие

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде баланың жеке тұлға ретінде жан-жақты дамуына ерекше көңіл бөлінуде. Бала тек білім алушы емес, ол – зерттеуші, ойлаушы және шығармашылық тұлға. Осыған байланысты білім беру үдерісін ұйымдастыруда дамытушылық ортаның маңызы артып отыр.

Дамытушылық орта – баланың жас ерекшелігіне сәйкес танымдық, шығармашылық, әлеуметтік және эмоционалдық қабілеттерін дамытуға бағытталған арнайы ұйымдастырылған педагогикалық кеңістік. Мұндай орта баланың еркін әрекет етуіне, өздігінен шешім қабылдауына және тәжірибе арқылы үйренуіне мүмкіндік береді.

Дамытушылық ортаның мәні мен маңызы

Дамытушылық орта – бұл тек сынып бөлмесі немесе ойын бұрышы емес, ол баланың өмір сүру, ойлау және әрекет ету кеңістігі. Мұндай ортада бала:

- еркін зерттейді;
- тәжірибе жасайды;
- қарым-қатынасқа түседі;
- шығармашылықпен айналысады.

Дұрыс ұйымдастырылған орта баланың қызығушылығын арттырып, оның табиғи қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді.

Дамытушылық ортаны жобалаудың негізгі принциптері

1. Қауіпсіздік принципі

Орта бала үшін физикалық және психологиялық жағынан қауіпсіз болуы тиіс. Барлық құралдар жас ерекшелігіне сай таңдалады.

2. Қолжетімділік принципі

Балалар барлық материалдарға өз бетінше қол жеткізе алуы керек. Бұл олардың дербестігін дамытады.

3. Вариативтілік принципі

Ортаның мазмұны үнемі өзгеріп отыруы қажет. Бұл баланың қызығушылығын сақтайды.

4. Белсенділік принципі

Бала дайын ақпаратты алмай, өзі әрекет ету арқылы үйренеді.

5. Жеке тұлғаға бағытталу принципі

Әр баланың қабілеті, қызығушылығы және даму деңгейі ескеріледі.

Дамытушылық ортаны ұйымдастыру әдістері

1. Ойын орталығын құру

Ойын – баланың негізгі әрекеті. Сондықтан:

- сюжеттік-рөлдік ойындар бұрышы;
- құрылыс ойындары;
- дидактикалық ойындар орталығы ұйымдастырылады.

2. Танымдық бұрыштар

Мұнда балалар зерттеу жүргізеді:

- табиғат бұрышы;
- тәжірибе жасау орталығы;
- кітап бұрышы.

3. Шығармашылық аймақ

Баланың шығармашылығын дамыту үшін:

- сурет салу бұрышы;
- мүсіндеу;
- қолөнер материалдары беріледі.

4. Интерактивті технологияларды қолдану

Цифрлық құралдар арқылы:

- мультимедиялық сабақтар;
- интерактивті ойындар;
- бейнематериалдар қолданылады.

Дамытушылық ортаны жобалау тәсілдері

1. Жобалық тәсіл

Балалар белгілі бір тақырып бойынша зерттеу жүргізеді (мысалы: «Менің отбасым», «Табиғат әлемі»).

2. Интеграциялық тәсіл

Бір ортада бірнеше білім саласы біріктіріледі (тіл дамыту, математика, өнер).

3. Ойын технологиялары

Ойын арқылы бала жаңа білімді жеңіл меңгереді.

4. Зерттеу әдісі

Балалар өз бетінше бақылау жасап, қорытынды шығарады.

Педагогтың рөлі

Педагог – дамытушылық ортаны ұйымдастырушы және бағыттаушы тұлға. Оның негізгі міндеттері:

- ортаны дұрыс жоспарлау;
- материалдарды жас ерекшелікке сай таңдау;
- балалардың қызығушылығын қолдау;
- еркін әрекетке мүмкіндік беру;

• шығармашылықты дамыту.

Мұғалім балаға дайын білім бермей, оны өздігінен ізденуге жетелеуі тиіс.

Инклюзивті дамытушылық орта

Қазіргі таңда барлық балаларға тең мүмкіндік беру маңызды. Инклюзивті ортада:

• ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қолдау көрсетіледі;

• жеке тапсырмалар беріледі;

• орта бейімделген материалдармен толықтырылады.

Бұл әр баланың әлеуетін ашуға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, баланың жан-жақты дамуына арналған дамытушылық ортаны дұрыс жобалау – білім беру сапасын арттырудың маңызды шарты. Мұндай орта баланың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, оның шығармашылық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына да оң әсер етеді.

Заманауи педагогикада дамытушылық ортаны тиімді ұйымдастыру – баланы дербес, ойлы және шығармашыл тұлға ретінде қалыптастырудың негізгі жолы болып табылады. Сондықтан педагогтар бұл үдеріске шығармашылықпен және жауапкершілікпен қарауы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. ҚР «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007 (өзгерістермен).
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік стандарты. – Астана, 2022.
3. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. – Москва, 1984.
4. Пиаже Ж. Баланың ойлау дамуы. – Москва, 1994.
5. НЗМ ДББҰ. Жаңартылған білім беру мазмұны. – Астана, 2018.
6. Әбдіғалиев Қ. Педагогика негіздері. – Алматы, 2015.
7. Білім және ғылым министрлігі әдістемелік нұсқаулықтары. – Астана, 2020–2024.
8. Дошкольное образование журналы. – 2021–2025 жж.
9. OECD. Early Childhood Education and Care Framework. – Paris, 2019.

Кантарбаева Айгуль Барлабаевна
Учитель начальных классов
г. Астана

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ИГРОВОЙ И УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ЦЕЛЬЮ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Если попросить наших учеников расположить уроки по степени их привлекательности, то русский язык займет у большинства из них нижнюю строчку рейтинга. А хочется ли заниматься тем, что не интересно?

В то же время русский язык как учебная дисциплина играет важную роль в подготовке ребенка к жизни в современном информационном пространстве.

Как же включить в осмысленную, продуктивную, мотивированную деятельность всех учащихся класса? Как сформировать «функционально грамотную личность»? Для выращивания функционально грамотной личности ведущую роль играют не столько предметные результаты, сколько личностные и метапредметные, что полностью соответствует новому стандарту. Это залог успешной адаптации в обществе, а также профессионального роста.

Изучая “Русский язык”, учащиеся овладевают навыком организации своего рабочего места, навыком работы с учебником, со словарем; навыком распределения времени; навыком проверки работы одноклассника, навыком нахождения ошибки; навыком словесной оценки качества работы.

Как добиться грамотного письма у детей? Во-первых, важно заинтересовать детей, и не столько занимательным материалом, сколько тем фактом, что они занимаются серьезным делом на уроке. Именно серьезное отношение к предмету пробуждает интерес к его постижению. Я всегда говорю детям, что если они, будучи взрослыми, напишут записку, объявление или деловую бумагу с ошибками, то их не будут уважать. Я им настойчиво объясняю, почему нельзя писать с ошибками. Такой текст с трудом читается, его смысл не сразу доходит, а иногда понимается искаженно.

Формированию грамотности способствуют несколько факторов.

Зрительный фактор срабатывает при запоминании непроверяемых написаний. Ученые-психологи доказали, что стоит ребенку один раз неправильно написать слово, как он запомнит его и зрительно, и рука зафиксирует неверный графический образ слова. Отложится в памяти так крепко, что затем надо будет раз сто написать это слово, чтобы ликвидировать ошибку.

Слуховой фактор. Пишущий человек, как известно, всегда отправляется от слышимого. Поэтому он должен хорошо слушать и слышать то, что говорит учитель или, что он сам себе проговаривает. Поэтому учитель должен развивать фонематический слух.

Рукодвигательный фактор. Любого орфографического навыка можно достичь только при помощи упражнений, т. е. при ритмичном движении пишущей руки. Вот почему на уроке необходимо как можно больше писать. Сама рука, двигаясь по строке, создает графический образ того или иного слова, «запоминает» и затем пишет его уже автоматически.

Приемы, которые мы хотим представить вашему вниманию, способствуют формированию функциональной грамотности младших школьников, позволяют повысить мотивацию учащихся, создать обстановку творческого поиска, активизации мыслительной деятельности. Эти приёмы знакомы учителям, недаром говорят, что «всё новое - это давно забытое старое». Все приёмы можно условно разделить на 3 группы: приёмы, повышающие познавательный интерес; приёмы, которые учат работать с информацией и приёмы формирования грамотного письма.

Приемы, повышающие познавательный интерес к изучаемой теме и активизирующие мыслительную деятельность ребенка.

Приемы «Удивляй!» и «Яркое пятно».

Данные приемы имеют давнюю историю. Однако и сегодня они считаются инновационными.

Удивление активизирует мыслительную деятельность ребенка. Приемы использую в начале урока, это позволяет сохранить внимание к теме на протяжении всего урока. Например, на уроке письма в 1 классе спрашиваю детей, знают ли они, что королевой букв является буква «и»? Или, например, можно начать урок закрепления знаний по теме: «Склонение имён существительных» с вопроса:

- А знаете ли вы, что есть имена существительные, которые не относятся ни к 1, ни ко 2, ни к 3 склонению? (приём «Удивляй»).

- Это разносклоняемые имена существительные, потому что в падежных формах у них окончания разных склонений. Таких существительных 11: 10 на -мя (имя, пламя, знамя, стремя и т.д.) и слово путь.

Удивить ребят (приём «Удивляй») можно, если собрать их творческие работы (рассказы, сказки, сочинения) и создать в программе Flip PDF электронную книгу и представить на уроке внеклассного чтения, например. Электронную книгу можно создавать совместно с детьми или

в группах на уроках технологии и во внеклассной деятельности. (Демонстрационный материал)

Используя данные можно начать любой урок, целью которого является систематизация знаний.

Например, дети уже знают, что корень – главная значимая часть слова, без корня слов не бывает… И вдруг, начиная урок, учитель говорит:

- А верите ли вы, что в русском языке существует слово, не имеющее корня? (вынуть)

Еще один способ «вхождения» в урок - прием "Отсроченная отгадка".

До объявления темы учитель предлагает необычный факт, иллюстрацию, пословицы и т.д., которые показывают тему урока, но не называют ее. Ученики в ходе обсуждения должны выдвинуть свои версии того, что за тема будет изучаться на уроке, что нового они узнают, о чем вообще пойдет речь.

В технологии проблемного обучения "Отсроченная отгадка" рассматривается как прием создания проблемной ситуации на уроке.

Прием «проблемная ситуация».

Прием побуждает ребенка самостоятельно искать выход из затруднения.

Например, на уроке предстоит изучить способы проверки парных согласных в середине слова (о чем дети не знают). Ребята получают задание:

- Вставьте пропущенные буквы, подобрав проверочные слова:

Пиро.., горо.., клю.., пру…, ска..ка.

Проблема: знакомый прием для проверки последнего слова не работает, как же проверить парную согласную в середине слова?

Прием побуждает ребенка самостоятельно искать выход из затруднения.

Например, на уроке предстоит познакомиться с понятием «омофоны» (о чем дети не знают). Ребята получают задание:

- Вставьте пропущенные буквы парных согласных, подобрав проверочные слова:

Лу.., пиро.., ко.., горо.., пру.., клю.., пру…, овра.., коро.., ко.., арбу.., лу.., обо…

Проблема: некоторые слова написаны дважды. Почему? Опечатка?

Учащиеся уже знакомы с понятием «омонимы». Оказывается, некоторые слова пишутся по-разному, хоть произносятся и слышатся одинаково и называются «омофонами».

Проблемную ситуацию можно создать, используя провокационный вопрос.

Например, работая в группах на уроке по теме «Разделительный ъ знак», дети получают задание: выписать из «Орфографического словаря школьника» в течение минуты как можно больше слов с твердым знаком.

Время истекло – слов мало. Так на каких же буквах нужно было открыть словарь?..

Поиск выхода из проблемной ситуации можно осуществлять, например, с помощью приемов «Мозговой штурм», когда выдвигаются любые, даже самые невероятные, идеи, или «Корзины идей», в которую складываются гипотезы, а затем ищем им подтверждение или опровергаем.

Проблемные ситуации можно создавать на разных этапах урока и даже в домашней работе. Например, при реализации практической цели – создание дидактического материала по теме урока.

Использованная литература:

1. С.И.Заир-Бек, И.В.Муштавинская. Развитие критического мышления на уроке: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 2004.

Мурзамадиев Ағыбай Серікұлы
Тарих пәнінің мұғалімі
«Сұңқар орта мектебі ШМЖ» КММ
Алматы облысы Жамбыл ауданы

САБАҚ ТИІМДІЛІГІН НЕ ҮШІН ЖӘНЕ ҚАЛАЙ ТАЛДАУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ ҚАЖЕТ?

Аннотация

Бұл мақалада сабақ тиімділігін талдау мен бағалаудың маңызы, оның педагогикалық үдерістегі орны және жүзеге асыру жолдары қарастырылады. Сабақты жүйелі түрде талдау мұғалімнің кәсіби дамуына, оқыту сапасының артуына және оқушылардың білім нәтижелерін жақсартуға ықпал ететіні дәлелденеді.

Түйін сөздер: сабақ талдау, бағалау, тиімділік, кері байланыс, педагогикалық рефлексия, білім сапасы.

Кіріспе

Білім беру жүйесіндегі басты мақсат – сапалы білім беру. Осы мақсатқа жетуде әрбір сабақтың тиімділігін талдау мен бағалау маңызды рөл атқарады. Сабақ тек өткізілумен шектелмей, оның нәтижесі сараланып, кемшіліктері анықталып, келесі сабақтарды жетілдіруге негіз болуы тиіс.

Сабақты талдау - мұғалімнің өз іс-әрекетіне сыни көзқараспен қарап, кәсіби шеберлігін арттырудың негізгі құралдарының бірі.

Зерттеу мақсаты - сабақ тиімділігін талдау мен бағалаудың қажеттілігін анықтау және оны жүзеге асыру жолдарын көрсету.

Зерттеу нысаны - оқу үдерісі.

Зерттеу пәні - сабақ нәтижесін талдау және бағалау әдістері.

Теориялық негіздер

Сабақ тиімділігі – қойылған оқу мақсаттарының қаншалықты деңгейде орындалғанын көрсететін көрсеткіш. Ол тек білім көлемімен ғана емес, оқушының түсінуі, қолдануы және дағды қалыптастыруымен анықталады.

Сабақты талдау келесі бағыттарды қамтиды:

• оқу мақсатының орындалуы;
• оқыту әдістерінің тиімділігі;
• оқушылардың белсенділігі;
• уақытты тиімді пайдалану;
• кері байланыстың сапасы.

Бағалау - оқыту нәтижесін анықтауға бағытталған үдеріс. Ол қалыптастырушы және жиынтық бағалау арқылы жүзеге асады.

Негізгі бөлім

Сабақ тиімділігін не үшін талдау қажет?

Сабақты талдау мен бағалау келесі мақсаттар үшін қажет:

• оқыту сапасын арттыру;
• мұғалімнің кәсіби дамуын қамтамасыз ету;
• оқушылардың білім деңгейін анықтау;
• тиімді және тиімсіз әдістерді саралау;
• келесі сабақтарды жоспарлауды жақсарту.

Талдау арқылы мұғалім өз сабағындағы жетістіктер мен кемшіліктерді анықтап, оларды түзету жолдарын қарастырады.

Сабақ тиімділігін қалай талдау керек?

Сабақты талдау бірнеше кезең арқылы жүзеге асады:

1. Мақсатқа сәйкестігін анықтау
Сабақтың мақсаты нақты қойылды ма және ол орындалды ма – осыны анықтау маңызды.
2. Оқыту әдістерін талдау
Қолданылған әдістер оқушылардың деңгейіне сәйкес болды ма, олар тиімді нәтиже берді ме.
3. Оқушылардың белсенділігін бағалау
Сабаққа барлық оқушы қатысты ма, олардың қызығушылығы қандай болды.
4. Кері байланысты талдау
Оқушылар өз қателерін түсінді ме, мұғалім тарапынан уақтылы кері байланыс берілді ме.
5. Уақытты басқару
Сабақ кезеңдері тиімді бөлінді ме, уақыт жеткілікті болды ма.

Бағалау әдістері
Сабақ тиімділігін бағалауда келесі әдістер қолданылады:
• қалыптастырушы бағалау (ауызша кері байланыс, бақылау);
• жиынтық бағалау (тест, бақылау жұмысы);
• өзін-өзі бағалау;
• өзара бағалау;
• рефлексия (сабақ соңындағы пікірлер).
Бұл әдістер оқушының оқу жетістігін нақты анықтауға мүмкіндік береді.

Тиімді талдау нәтижелері
Сабақты жүйелі талдау нәтижесінде:
• мұғалімнің кәсіби шеберлігі артады;
• сабақ сапасы жақсарады;
• оқушылардың білім деңгейі жоғарылайды;
• оқыту әдістері жетілдіріледі.
Талдау - үздіксіз даму процесінің маңызды бөлігі.

Қорытынды
Сабақ тиімділігін талдау мен бағалау - сапалы білім берудің негізгі шарттарының бірі.
Қорытындылай келе:
• сабақ нәтижесін талдау мұғалімнің дамуына ықпал етеді;
• бағалау оқушылардың білім деңгейін нақты көрсетеді;
• жүйелі талдау оқыту сапасын арттырады;
• кері байланыс оқу процесін жетілдіруге мүмкіндік береді.
Сондықтан әрбір мұғалім өз сабағын үнемі талдап, бағалап отыруы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер
1. Педагогика теориясы мен әдістемесі бойынша еңбектер.
2. Білім берудегі бағалау жүйесіне арналған зерттеулер.
3. Оқыту сапасын арттыруға бағытталған әдістемелік нұсқаулықтар.

Молдақулов Азамат Арыстанбекұлы
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
«Сұңқар орта мектебі ШМЖ» КММ
Алматы облысы Жамбыл ауданы

ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ САБАҚҚА ТИІМДІ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация

Бұл мақалада жалпы білім беретін мектеп жағдайында цифрлық технологияларды сабақ үдерісіне тиімді кіріктірудің педагогикалық негіздері қарастырылады. Зерттеу барысында цифрлық құралдарды жүйелі қолданудың оқушылардың оқу мотивациясына, танымдық белсенділігіне және білім сапасына әсері талданды. Нәтижелер цифрлық технологияларды мақсатты әрі әдістемелік тұрғыда дұрыс қолдану оқу үдерісін жаңғыртудың маңызды факторы екенін көрсетті.

Түйін сөздер: цифрлық технология, білім беру, интеграция, мотивация, интерактивті оқыту, педагогикалық әдіс.

Кіріспе

Қазіргі заман - цифрлық технологиялардың қарқынды дамыған кезеңі. Бұл өзгерістер білім беру жүйесіне де тікелей әсер етіп, оқыту әдістерін жаңартуды талап етеді. Бүгінгі оқушы тек дайын ақпаратты қабылдаушы емес, оны талдай алатын, өңдейтін және өмірде қолдана білетін тұлға болуы қажет.

Дәстүрлі оқыту әдістері кей жағдайда оқушылардың қызығушылығын толық оята алмайды. Ал цифрлық технологияларды тиімді қолдану арқылы сабақ үдерісін интерактивті, тартымды және нәтижелі етуге болады.

Зерттеу мақсаты - цифрлық технологияларды сабаққа тиімді интеграциялау жолдарын анықтау және оның оқыту сапасына әсерін талдау.

Зерттеу нысаны - мектептегі оқу үдерісі.

Зерттеу пәні - цифрлық технологияларды сабақта қолдану әдістері.

Теориялық негіздер

Цифрлық технологияларды білім беруде қолдану - оқыту процесін жаңғыртудың маңызды бағыты. Бұл технологиялар оқушылардың:

- ақпаратты жылдам қабылдауына;
- өздігінен білім алуына;
- шығармашылық ойлауына;
- цифрлық сауаттылығын дамытуға мүмкіндік береді.
-

Цифрлық оқыту келесі компоненттер арқылы жүзеге асады:

- мотивациялық - қызығушылықты арттыру;
- мазмұндық - оқу материалын визуализациялау;
- әрекеттік - практикалық тапсырмалар орындау;
- рефлексивтік - кері байланыс алу.

Мысалы, бейнесабақтар мен интерактивті тапсырмалар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырса, онлайн тесттер олардың білімін жедел бағалауға мүмкіндік береді.

Зерттеу әдістемесі

Зерттеу 5-9 сынып оқушылары арасында жүргізілді.

Қолданылған әдістер:

- бақылау;

• сауалнама;
• тәжірибелік сабақтар;
• салыстырмалы талдау.

Зерттеу кезеңдері:

1. Бастапқы деңгейін анықтау;
2. Цифрлық технологияларды енгізу;
3. Қорытынды бағалау.

Негізгі бөлім

Цифрлық технологияларды тиімді интеграциялау шарттары

Зерттеу барысында цифрлық технологияларды қолдану келесі талаптар сақталған жағдайда тиімді болатыны анықталды:

• оқу мақсатымен сәйкестігі;
• оқушы жас ерекшелігін ескеру;
• сабақтың әр кезеңінде қолдану;
• интерактивті кері байланысты ұйымдастыру;
• тапсырмаларды деңгейлеп беру.

Мысалы, жаңа тақырыпты түсіндіру кезінде бейнематериалдар қолданылса, бекіту кезеңінде онлайн тест немесе ойын элементтері енгізіледі.

Сабақта қолданылатын цифрлық құралдар

Цифрлық технологияларды сабақта қолданудың тиімді тәсілдері:

• презентациялар мен анимациялар;
• онлайн платформалар;
• білім беру қосымшалары;
• виртуалды зертханалар;
• цифрлық бағалау жүйелері.

Бұл құралдар оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, сабақты қызықты етеді.

Тиімділігінің нәтижелері

Зерттеу нәтижесінде:

• оқушылардың сабаққа қызығушылығы артты;
• оқу мотивациясы жоғарылады;
• өздігінен жұмыс жасау дағдылары қалыптасты;
• білім сапасы жақсарды.

Цифрлық технологиялар оқушыларды белсенді әрекетке тартып, олардың логикалық және сыни ойлау қабілетін дамытатыны байқалды.

Қорытынды

Цифрлық технологияларды сабаққа тиімді интеграциялау - қазіргі білім берудің негізгі талаптарының бірі.

Зерттеу нәтижелері бойынша келесі тұжырымдар жасалды:

• цифрлық технологиялар оқу процесін жандандырады;
• интерактивті оқыту білім сапасын арттырады;
• оқушылардың дербес оқу қабілеті дамиды;
• мұғалімнің рөлі бағыттаушы, ұйымдастырушы ретінде өзгереді.

Осылайша, цифрлық технологияларды жүйелі және мақсатты қолдану - сапалы білім берудің кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Педагогика және оқыту әдістемесі бойынша ғылыми еңбектер.
2. Цифрлық білім беру технологиялары жөніндегі зерттеулер.
3. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану тәжірибелері.

Уайсова Кызгалдак Тлеугабыловна
Бастауыш сынып мұғалімі
Бейімбет Майлин атындағы №52 мектеп-гимназия
Астана қаласы

«ӘЛІППЕМЕН ДОСТАСАЙЫҚ» – 1-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН ОЙЫН-САБАҚТАР ЖҮЙЕСІ

(әдістемелік құрал)

Аңдатпа

Бұл мақалада 1-сынып оқушыларына арналған «Әліппемен достасайық» ойын-сабақтар жүйесінің мазмұны мен тиімділігі қарастырылады. Ойын технологияларын қолдану арқылы оқушылардың сауат ашу дағдыларын қалыптастыру, оқу мотивациясын арттыру және танымдық белсенділігін дамыту мәселелері талданады. Зерттеу нәтижелері ойын арқылы оқытудың бастауыш сыныптағы маңыздылығын көрсетеді.

Түйін сөздер: сауат ашу, ойын технологиясы, бастауыш білім, оқыту әдістері, оқу мотивациясы.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру – басты міндеттердің бірі. Әсіресе, 1-сыныпта сауат ашу кезеңі оқушының әрі қарайғы білім алуына негіз болады. Осы тұрғыда дәстүрлі оқыту әдістерімен қатар, оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай ойын технологияларын қолдану ерекше маңызға ие.

«Әліппемен достасайық» әдістемелік құралы осы қажеттіліктерді ескере отырып жасалған. Бұл құралда әріптерді меңгерту ойын элементтері арқылы ұйымдастырылып, оқушылардың қызығушылығын арттыруға бағытталған.

Негізгі бөлім

Ойын технологияларының педагогикалық негіздері

Ойын – бастауыш сынып оқушыларының жетекші әрекеті. Педагогикалық тәжірибеде ойын технологияларын қолдану оқыту үдерісін жеңілдетіп қана қоймай, оны тиімді әрі нәтижелі етеді. Ойын барысында оқушы еркін әрекет етеді, өз ойын білдіреді, тапсырмаларды қызығушылықпен орындайды.

Ойын технологиясының негізгі артықшылықтары:

- Оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады;
- Оқу процесіне қызығушылықты қалыптастырады;
- Есте сақтау және ойлау қабілеттерін дамытады;
- Қарым-қатынас дағдыларын жетілдіреді.

«Әліппемен достасайық» ойын-сабақтар жүйесінің ерекшеліктері

Ұсынылып отырған әдістемелік құралда әріптерді меңгерту жүйелі түрде ұйымдастырылған. Әр сабақта:

- Ойын элементтері енгізілген;
- Дыбыстық талдау жұмыстары қарастырылған;
- Көрнекіліктер мен дидактикалық материалдар қолданылған;
- Жеке, жұптық және топтық жұмыстар үйлестірілген.

Ойын-сабақтардың мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктеріне толық сәйкес келеді. Мысалы, «Әріпті тап», «Сөз құрастыр», «Дыбысты тыңда» сияқты ойындар арқылы оқушылар әріптерді тез әрі жеңіл меңгереді.

Апробация нәтижелері

Әдістемелік құралды тәжірибеде қолдану барысында үш кезең бойынша диагностика жүргізілді:

- **Кіріс диагностикасы:** оқушылардың бастапқы деңгейі төмен немесе орташа екені анықталды;
- **Аралық диагностика:** оқу дағдыларының біртіндеп қалыптасуы және қызығушылықтың артуы байқалды;
- **Қорытынды диагностика:** оқушылардың басым бөлігі әріптерді толық меңгеріп, дұрыс оқуға қол жеткізді.

Нәтижесінде ойын технологияларын қолдану оқушылардың білім сапасын арттыруға оң әсер ететіні дәлелденді.

Қорытынды

«Әліппемен достасайық» ойын-сабақтар жүйесі бастауыш сынып оқушыларының сауат ашу үдерісін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Ойын арқылы оқыту оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, олардың белсенділігін күшейтеді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ойын технологиялары бастауыш білім беруде маңызды құрал болып табылады және оны оқу процесінде кеңінен қолдану қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2022.
2. Әбдікәрімова Б. Бастауыш сыныпта сауат ашу әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2019.
3. Аймауытов Ж. Психология. – Алматы: Рауан, 2018.
4. Байтұрсынұлы А. Тіл тағылымы. – Алматы: Ана тілі, 2017.
5. Выготский Л.С. Ойлау және сөйлеу. – Алматы: Мектеп, 2016.
6. Давыдов В.В. Дамыта оқыту теориясы. – Мәскеу, 2015.
7. Қараев Ж.А. Деңгейлеп оқыту технологиясы. – Алматы, 2018.
8. Жұмабаева Ф.Н. Бастауыш сынып педагогикасы. – Алматы: Білім, 2020.
9. Сманов Б. Оқыту технологиялары және инновациялық әдістер. – Алматы, 2021.
10. Эльконин Д.Б. Балалар психологиясы. – Мәскеу, 2014.
11. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. «Әліппе» пәні бойынша оқу бағдарламасы. – Астана, 2023.
12. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Бастауыш мектепке арналған әдістемелік ұсынымдар. – Астана, 2021.

Бекбасова Бахтула Шариповна
Учитель начальных классов
ТОО «ASTANA GARDEN INTERNATIONAL SCHOOL» города Астаны

ЮНЫЙ МАТЕМАТИК: СЕКРЕТЫ УСПЕШНОГО РЕШЕНИЯ ОЛИМПИАДНЫХ ЗАДАЧ (4-КЛАСС)

(Применение авторской программы на практике и результаты исследования)

Аннотация. В статье представлена авторская программа подготовки учащихся 4-класса к математическим олимпиадам, направленная на развитие логического мышления, креативности и устойчивых навыков решения нестандартных задач. Описаны теоретические основания программы, структура и этапы реализации, а также результаты её практического применения в образовательном процессе. Особое внимание уделено формированию универсальных учебных действий и развитию познавательной активности учащихся. Представлены таблицы, схемы и анализ эффективности методики.

Ключевые слова: олимпиадная математика, начальная школа, логическое мышление, авторская программа, математические способности, нестандартные задачи, развитие мышления.

Введение

В условиях современного образования особую значимость приобретает развитие у учащихся не только базовых знаний, но и способности к нестандартному мышлению, анализу и поиску решений в сложных ситуациях. Математические олимпиады в начальной школе являются эффективным инструментом выявления и развития интеллектуального потенциала детей. Однако традиционная система обучения не всегда обеспечивает достаточную подготовку учащихся к решению олимпиадных задач, требующих гибкости мышления и творческого подхода.

Актуальность темы обусловлена необходимостью разработки эффективных методик раннего развития математических способностей. В последние годы внимание исследователей сосредоточено на формировании логического мышления (Л.С. Выготский, Ж. Пиаже), развитии метапредметных навыков и использовании игровых технологий в обучении. Зарубежные исследования также подчеркивают важность problem-solving подхода и развития критического мышления с младшего школьного возраста.

Цель статьи – представить и обосновать авторскую программу подготовки учащихся 4-класса к олимпиадной математике и проанализировать результаты её применения.

Задачи исследования:

- изучить существующие подходы к обучению олимпиадной математике;
- разработать систему занятий для младших школьников;
- апробировать программу в учебном процессе;
- оценить эффективность предложенной методики [1].

Методика

Авторская программа «Юный математик» разработана на основе принципов развивающего обучения и ориентирована на учащихся 4-класса. Основной акцент сделан на постепенное усложнение задач и формирование стратегий решения.

Основные принципы методики

1. **Доступность и постепенность**
2. **Проблемное обучение**
3. **Игровая мотивация**
4. **Развитие самостоятельности**
5. **Рефлексия и анализ решений**

Структура программы

Этап	Содержание	Цель
1. Вводный	Простые логические задачи	Формирование интереса
2. Базовый	Задачи на закономерности	Развитие мышления
3. Продвинутый	Олимпиадные задачи	Формирование стратегий
4. Итоговый	Контрольные олимпиады	Оценка результатов

Методы обучения

- ❖ проблемный метод
- ❖ эвристические беседы
- ❖ работа в группах
- ❖ индивидуальные задания
- ❖ математические игры

Схема методики

Мотивация → Понимание → Применение → Анализ → Рефлексия

Типы задач

- ❖ логические задачи
- ❖ комбинаторные задачи
- ❖ задачи на смекалку
- ❖ задачи с подвохом

Пример алгоритма решения

1. Прочитать условие
2. Выделить ключевые данные
3. Построить модель
4. Найти решение
5. Проверить результат [2].

Практическое применение

Практическая апробация авторской программы «Юный математик» осуществлялась в течение одного учебного года на базе общеобразовательной школы среди учащихся 4-класса. В исследовании приняли участие 25 обучающихся, имеющих разный уровень математической подготовки. Основной целью практического этапа являлась проверка эффективности разработанной методики в условиях реального образовательного процесса.

Организация занятий строилась на принципах системности, регулярности и постепенного усложнения учебного материала. Занятия проводились два раза в неделю продолжительностью 45 минут. Учебный процесс включал как фронтальные, так и групповые формы работы, а также элементы индивидуального сопровождения учащихся. Особое внимание уделялось созданию проблемных ситуаций, стимулирующих познавательную активность школьников.

Содержание занятий соответствовало ранее описанной структуре программы и включало четыре этапа: вводный, базовый, продвинутый и итоговый. На вводном этапе основное внимание уделялось формированию устойчивой мотивации к изучению олимпиадной математики. Для этого использовались занимательные задачи, игровые элементы и коллективное обсуждение решений. Базовый этап был направлен на развитие

логического мышления посредством решения задач на выявление закономерностей, классификацию и анализ.

На продвинутом этапе учащиеся приступали к решению олимпиадных задач повышенной сложности, требующих применения различных стратегий. В процессе работы активно использовались методы эвристической беседы, мозгового штурма и анализа альтернативных решений. Итоговый этап включал проведение диагностических работ в формате математических олимпиад, что позволило оценить уровень сформированности умений и навыков.

Для повышения эффективности обучения применялись разнообразные дидактические средства: карточки с заданиями различного уровня сложности, наглядные материалы, схемы, а также элементы визуализации решений. Важным компонентом являлась организация рефлексии, в ходе которой учащиеся анализировали собственные действия, выявляли ошибки и формулировали способы их устранения.

Результаты практической апробации

Оценка эффективности программы проводилась на основе сравнительного анализа входной и итоговой диагностики. Были выделены следующие показатели: уровень сформированности логического мышления, успешность решения олимпиадных задач и степень вовлеченности учащихся в участие в математических конкурсах.

Показатель	До начала программы	После завершения программы
Уровень логического мышления	45%	78%
Успешность решения задач	40%	75%
Участие в олимпиадах	20%	65%

Полученные данные свидетельствуют о положительной динамике по всем исследуемым параметрам. Наиболее значительное повышение наблюдается в уровне логического мышления, что подтверждает эффективность использования систематической работы с нестандартными задачами [3].

Анализ результатов

Качественный анализ показал, что учащиеся стали демонстрировать более высокий уровень самостоятельности при решении задач, активнее использовать различные стратегии и обосновывать полученные решения. Отмечается развитие навыков анализа условия задачи, построения математических моделей и проверки полученных результатов.

Кроме того, увеличилась учебная мотивация: учащиеся проявляли интерес к дополнительным заданиям, принимали участие в олимпиадах и конкурсах. В процессе групповой работы наблюдалось развитие коммуникативных навыков и умения аргументированно отстаивать свою точку зрения.

Преимущества и ограничения методики

К числу основных преимуществ можно отнести:

- ✓ повышение уровня познавательной активности учащихся;
- ✓ развитие логического и критического мышления;
- ✓ формирование устойчивых навыков решения нестандартных задач;
- ✓ возможность дифференциации обучения.

Вместе с тем выявлены определённые ограничения. Реализация программы требует значительных временных затрат как со стороны учителя, так и учащихся. Кроме того, необходима тщательная подготовка дидактических материалов и учет индивидуальных

особенностей обучающихся. В условиях разнородного класса возникает необходимость дополнительной адаптации заданий.

Таким образом, результаты практического применения авторской программы подтверждают её эффективность и целесообразность использования в системе начального образования для развития математических способностей учащихся [4].

Рекомендации

Для успешного внедрения методики рекомендуется:

1. Начинать подготовку с 2-3 класса;
2. Использовать игровые формы обучения;
3. Учитывать уровень подготовки учащихся;
4. Регулярно проводить диагностику.

Методы оценки:

- Тестирование;
- Наблюдение;
- Анализ работ.

Адаптация:

- для слабых учеников – упрощение задач;
- для сильных – усложнение.

Важно создавать атмосферу успеха и поддержки, чтобы учащиеся не боялись ошибок [5].

Заключение

Представленная авторская программа доказала свою эффективность в развитии математических способностей младших школьников. Системный подход, использование разнообразных методов и ориентация на развитие мышления позволили значительно повысить уровень подготовки учащихся к олимпиадам.

Практическое применение программы показало, что даже в начальной школе возможно формирование навыков решения сложных задач при правильной организации учебного процесса. Особую роль играет мотивация и поддержка со стороны учителя.

Результаты исследования подтверждают необходимость внедрения подобных программ в образовательную практику. Они способствуют не только развитию математических способностей, но и формированию универсальных навыков, необходимых для успешного обучения в будущем.

Таким образом, предложенная методика может быть рекомендована для широкого использования педагогами начальной школы.

Список использованных источников:

1. Полякова Л.Н., Олимпиадные задачи по математике для начальной школы. – Москва: Просвещение, 2020. - 128 с.
2. Петерсон Л.Г., Математика. Программа и методические рекомендации для начальной школы. – Москва: Ювента, 2021. - 256 с.
3. Бантова М.А., Методика преподавания математики в начальной школе. – Москва: Академия, 2020. - 336 с.
4. Зайцев В.В., Логические задачи для младших школьников. – Москва: Вако, 2020. - 160 с.
5. Давыдов В.В., Теория развивающего обучения. – Москва: Интеллект-Центр, 2020. - 544 с.

Джанасова Саина Жанболатовна
Учитель начальных классов
ТОО «Astana Future School» города Астаны

ЗАДАЧИ, ФОКУСЫ, СТРАТЕГИИ: МАСТЕРСКАЯ ОЛИМПИАДНОГО МЫШЛЕНИЯ (4-КЛАСС)

(Применение авторской программы на практике и результаты исследования)

Аннотация. В статье рассматривается авторская программа формирования олимпиадного мышления у учащихся 4-класса через систему задач, фокусных подходов и стратегий решения. Актуальность исследования обусловлена необходимостью раннего развития логического, критического и вариативного мышления у младших школьников в условиях современного образования. Представлена методика организации «мастерской олимпиадного мышления», включающая структурированную работу с нестандартными задачами, развитие метакогнитивных навыков и формирование устойчивых стратегий решения. Описаны этапы внедрения программы, используемые педагогические технологии и методы диагностики. В статье приведены результаты практического применения методики, подтверждающие повышение уровня учебной мотивации, самостоятельности и качества выполнения олимпиадных заданий. Особое внимание уделено анализу эффективности и выявлению трудностей внедрения. Материал может быть полезен учителям начальных классов, методистам и педагогам дополнительного образования.

Ключевые слова: олимпиадное мышление, начальная школа, задачи, стратегии, метакогниция, обучение, методика.

Введение

Современная образовательная система ориентирована не только на усвоение базовых знаний, но и на развитие у учащихся навыков анализа, синтеза и нестандартного мышления. В этом контексте особую значимость приобретает формирование олимпиадного мышления уже в начальной школе. Учащиеся 4-класса находятся на этапе, когда когнитивные способности активно развиваются, и именно в этот период возможно эффективно заложить основы стратегического мышления.

Актуальность темы обусловлена необходимостью подготовки учащихся к решению нестандартных задач, требующих гибкости мышления и способности к поиску различных решений. Традиционные методы обучения часто ориентированы на алгоритмическое выполнение заданий, что ограничивает развитие творческого потенциала.

В отечественной педагогике вопросы развития мышления рассматривались в трудах Л.С. Выготского, П.Я. Гальперина, В.В. Давыдова. Они подчеркивали важность деятельностного подхода и постепенного формирования умственных действий. Зарубежные исследования (Дж. Брунер, Дж. Пойа) акцентируют внимание на стратегиях решения задач и роли рефлексии в обучении.

Цель статьи – представить авторскую методику формирования олимпиадного мышления у учащихся 4-класса и проанализировать результаты её применения.

Задачи исследования:

- разработать структуру мастерской олимпиадного мышления;
- определить эффективные методы работы с задачами;
- апробировать методику в образовательном процессе;
- оценить её результативность [1].

Методика

Разработка авторской методики «Мастерская олимпиадного мышления» основывается на положениях деятельностного подхода, теории поэтапного формирования умственных

действий и концепции развития метакогнитивных навыков у младших школьников. Методика направлена на формирование у учащихся 4 класса способности к решению нестандартных задач посредством системного освоения стратегий мыслительной деятельности.

В основе методики лежит интеграция трёх взаимосвязанных компонентов: содержательного (система задач), операционального (когнитивные стратегии) и регулятивного (рефлексия и самоконтроль). Данная триада обеспечивает целостное развитие интеллектуальных умений учащихся и способствует переходу от интуитивного к осознанному способу решения задач.

Проектирование методики осуществлялось в несколько этапов. На первом этапе был проведён анализ психолого-педагогической литературы и существующих практик олимпиадной подготовки младших школьников. На втором этапе разработан банк заданий, классифицированный по уровням сложности и типам мыслительных операций. На третьем этапе определены ключевые стратегии решения задач и механизмы их поэтапного формирования. Заключительный этап включал апробацию методики в условиях образовательного процесса и последующую корректировку.

Методика реализуется через последовательность дидактических этапов, каждый из которых направлен на развитие определённых аспектов мышления. Особое внимание уделяется формированию у учащихся способности к анализу условия задачи, выделению существенных связей и выбору адекватной стратегии решения.

Таблица 1. Структурные компоненты методики и их характеристика

Компонент методики	Содержательное наполнение	Методы реализации	Ожидаемый результат
Когнитивный (задачи)	Нестандартные логические, комбинаторные, текстовые задачи	Проблемное обучение, эвристическая беседа	Развитие аналитического мышления
Операциональный (стратегии)	Перебор, моделирование, работа от обратного, поиск закономерностей	Моделирование ситуаций, алгоритмизация	Формирование способов решения
Регулятивный (рефлексия)	Осмысление процесса решения, самооценка	Рефлексивные вопросы, обсуждение	Развитие метакогнитивных навыков

Методика предполагает поэтапное формирование стратегий решения задач. На начальном этапе учащиеся знакомятся с отдельными приёмами (например, перебор вариантов или визуализация). На следующем этапе происходит их осознанное применение в типовых ситуациях. Заключительный этап характеризуется самостоятельным выбором стратегии в условиях неопределённости.

В процессе реализации методики используются разнообразные педагогические методы: проблемное изложение материала, частично-поисковый метод, групповая работа и метод кейсов. Существенную роль играет организация учебного диалога, в ходе которого учащиеся аргументируют свои решения и сопоставляют различные подходы.

Контроль и оценка результатов осуществляются на основе комплексного подхода, включающего качественный анализ решений, наблюдение за деятельностью учащихся и диагностику уровня сформированности мыслительных операций.

Таким образом, предложенная методика представляет собой системную модель формирования олимпиадного мышления, обеспечивающую развитие интеллектуальной самостоятельности, гибкости и рефлексивности у младших школьников [2].

Практическое применение

Апробация разработанной методики осуществлялась на базе 4-класса общеобразовательной школы в течение одного учебного года, что позволило проследить динамику формирования олимпиадного мышления в условиях систематического педагогического воздействия. Экспериментальная работа носила формирующий характер и была направлена на проверку эффективности предложенной модели обучения.

Реализация программы осуществлялась в формате факультативных занятий с периодичностью один раз в неделю, продолжительностью 40-45 минут. Общее количество занятий составило 34 часа в год, что обеспечило достаточную интенсивность и регулярность воздействия при сохранении доступности учебной нагрузки для младших школьников.

Содержание занятий было структурировано в соответствии с логикой поэтапного формирования мыслительных действий: от освоения базовых стратегий решения к их самостоятельному и осознанному применению. Каждое занятие включало элементы актуализации ранее усвоенных знаний, постановки проблемной ситуации, коллективного и индивидуального поиска решения, а также обязательного этапа рефлексии.

Организация учебного процесса предусматривала сочетание фронтальных, групповых и индивидуальных форм работы. Особое внимание уделялось включению учащихся в активную познавательную деятельность, стимулированию выдвижения гипотез и аргументации собственной позиции. Педагог выполнял роль фасилитатора, направляя мыслительную деятельность учащихся посредством системы наводящих вопросов и создания условий для самостоятельного открытия способов решения.

В ходе апробации применялись методы педагогического наблюдения, диагностические задания, а также сравнительный анализ результатов на начальном и итоговом этапах. Для оценки эффективности методики использовались показатели уровня сформированности логического мышления, способности к выбору стратегии решения и степени самостоятельности учащихся [3].

1. Организация занятий

Каждое занятие включало:

Этап	Содержание
Разминка	Логические мини-задачи
Основной блок	Разбор задач
Групповая работа	Совместное решение
Рефлексия	Обсуждение стратегий

2. Пример занятия

Тема: Поиск закономерностей

Задание:

2, 4, 8, 16, ?

Ученики предлагали разные гипотезы, обсуждали их, приходили к выводу.

3. Результаты исследования

Таблица 1. Динамика развития навыков

Показатель	Начало года	Конец года
Уровень логического мышления	45%	78%
Самостоятельность	40%	75%
Успешность решения задач	50%	82%

4. Наблюдения

Ученики стали:

✓ чаще задавать вопросы

- ✓ предлагать альтернативные решения
- ✓ активно участвовать в обсуждениях [4].

Рекомендации

Для успешного внедрения методики рекомендуется:

1. Подготовка учителя

Педагогу необходимо владеть различными стратегиями решения задач и уметь направлять учеников, не давая готовых ответов.

2. Постепенность

Начинать с простых задач, постепенно усложняя материал.

3. Диагностика результатов

Использовать:

- тестирование
- наблюдение
- анализ решений

4. Адаптация

Методику следует адаптировать под уровень класса:

- упрощение задач
- работа в группах
- индивидуальные задания

5. Создание среды

Важно формировать атмосферу, где ошибка воспринимается как часть обучения [5].

Заключение

Формирование олимпиадного мышления в начальной школе является важным направлением развития современного образования. Представленная методика «Мастерская олимпиадного мышления» доказала свою эффективность в работе с учащимися 4-класса.

Результаты исследования показали значительное повышение уровня логического мышления, самостоятельности и мотивации учащихся. Использование задач, фокусов и стратегий позволяет развивать у детей навыки анализа, поиска решений и рефлексии.

Несмотря на определённые трудности внедрения, методика имеет высокий потенциал и может быть рекомендована для широкого использования в образовательной практике.

Таким образом, развитие олимпиадного мышления способствует формированию у учащихся ключевых компетенций XXI века и повышает качество образовательного процесса в целом.

Список использованных источников:

1. Давыдов В.В., Теория развивающего обучения: монография. – Москва: Интеллект-Центр, 2020. - 544 с.
2. Брунер Дж., Процесс обучения: переводное издание. – Москва: Прогресс, 2020. - 412 с.
3. Пойа Дж., Как решать задачу: пособие для учителей и учащихся. – Москва: Наука, 2021. - 208 с.
4. Занков Л.В., Избранные педагогические труды: монография. – Москва: Педагогика, 2020. - 368 с.
5. Петерсон Л.Г., Математика. Методика обучения в начальной школе: учебно-методическое пособие. – Москва: Ювента, 2020. - 320 с.

Бегеева Замарт Насипкалиевна
Мектепалды сыныбының тәрбиешісі, педагог-сарапшы
"№ 37 жалпы орта білім беретін мектебі" ШЖҚ МКК
Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласы

ДАМЫТУШЫ ОРТА - ТАБЫСТЫ БАЛА

Аннотация: мақалада мектепалды сыныптағы дамытушы ортаны ұйымдастырудың заманауи ғылыми-әдістемелік негіздері қарастырылады. Дамытушы ортаның баланың когнитивтік, эмоционалдық, әлеуметтік және шығармашылық дамуына ықпалы нейропедагогика, STEAM-білім беру және эмоционалдық интеллект теориялары тұрғысынан талданады. Сонымен қатар сенсорлық даму, зерттеушілік әрекет, ойын технологиялары және цифрлық білім беру ресурстарын қолдану ерекшеліктері сипатталады. Мақалада мектепалды кезеңдегі баланың ми дамуының нейропсихологиялық заңдылықтары, эмоционалдық қауіпсіз ортаның маңызы және инклюзивті білім беру жағдайындағы дамытушы кеңістіктің рөлі ғылыми негізде қарастырылады. Дамытушы орта баланың табысты тұлға болып қалыптасуының маңызды педагогикалық шарты ретінде айқындалады.

Кілт сөздер: дамытушы орта, мектепалды білім беру, нейропедагогика, STEAM-білім беру, эмоционалдық интеллект, сенсорлық даму, ойын технологиялары, когнитивтік даму, шығармашылық қабілет, инклюзивті орта.

Қазіргі мектепке дейінгі және мектепалды білім беру жүйесінде дамытушы ортаны ұйымдастыру мәселесі ерекше маңызға ие болып отыр. Себебі баланың тұлғалық, танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуы көбінесе оны қоршаған орта сапасына тәуелді. Мектепалды кезең – баланың психофизиологиялық тұрғыдан ең қарқынды дамитын кезеңдерінің бірі болғандықтан, осы жаста құрылған дамытушы орта оның болашақ оқу жетістігінің, шығармашылық қабілетінің және әлеуметтік бейімделуінің негізін қалайды. Сондықтан қазіргі педагогикада «дамытушы орта» ұғымы тек бөлмені жабдықтау ретінде емес, баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін кешенді педагогикалық жүйе ретінде қарастырылады.

Дамытушы орта баланың табиғи қызығушылығын, зерттеушілік белсенділігін және дербестігін қолдайтын кеңістік болуы тиіс. Мұндай ортада бала өзін қауіпсіз сезінеді, еркін әрекет етеді және жаңа білімді тәжірибе арқылы игереді. Психологтардың зерттеулері көрсеткендей, бала қоршаған ортаны тек бақылаушы ретінде емес, белсенді қатысушы ретінде қабылдағанда оның когнитивтік белсенділігі артады. Осы себепті мектепалды сыныптағы орта тек эстетикалық талаптарға сай ғана емес, функционалдық және дамытушылық мақсаттарға да жауап беруі қажет.

Қазіргі дамытушы ортаның маңызды ерекшеліктерінің бірі – оның икемділігі мен өзгермелілігі. Бала әртүрлі әрекет түрлеріне қатысу арқылы дамитындықтан, оқу кеңістігі де көпфункционалды болуы керек. Мысалы, бір аймақ шығармашылық жұмысқа арналса, екінші аймақ зерттеушілік әрекетке, үшінші аймақ тыныңу мен эмоционалдық тұрақтануға бағытталуы мүмкін. Мұндай ұйымдастыру баланың қызығушылығына сәйкес әрекет таңдауына мүмкіндік береді және оның дербестігін дамытады.

Мектепалды сыныптағы дамытушы ортада ойын технологиялары ерекше орын алады. Ойын – мектеп жасына дейінгі және мектепалды жастағы баланың жетекші әрекеті. Дәл ойын барысында бала әлеуметтік рөлдерді меңгереді, қарым-қатынас дағдыларын дамытады және шығармашылық қабілеттерін ашады. Сондықтан дамытушы ортада сюжеттік-рөлдік ойындарға, құрастыру әрекетіне, сенсорлық ойындарға және логикалық тапсырмаларға арналған материалдардың жеткілікті болуы маңызды.

Дамытушы ортаның тағы бір маңызды компоненті – сенсорлық даму аймағы. Сенсорлық тәжірибе баланың ойлау қабілетінің, тілінің және моторикасының дамуына тікелей әсер етеді. Түрлі пішіндер, текстуралар, түстер және табиғи материалдармен жұмыс жасау баланың қабылдауын жетілдіреді. Сонымен қатар сенсорлық аймақ эмоционалдық тұрақтылықты қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады.

Қазіргі кезеңде цифрлық технологиялар да дамытушы ортаның құрамдас бөлігіне айналуда. Интерактивті тақталар, білім беру қосымшалары және мультимедиялық ресурстар балалардың танымдық қызығушылығын арттырады. Алайда цифрлық құралдарды қолдану педагогикалық тепе-теңдікпен ұйымдастырылуы қажет. Бала нақты заттармен әрекет ету, қимылдау және тірі қарым-қатынас тәжірибесін жоғалтпауы тиіс.

Дамытушы орта баланың әлеуметтік бейімделуіне де әсер етеді. Топтық жұмысқа арналған аймақтар, бірлескен ойындар және коммуникациялық әрекеттер балалардың қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады. Олар бір-бірімен келісу, өз пікірін білдіру және өзгені тыңдау дағдыларын меңгереді. Бұл болашақ мектеп өміріне бейімделудің маңызды алғышарты болып табылады.

Мектепалды сыныптағы дамытушы ортаның тиімділігі көбінесе тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігіне байланысты. Тәрбиеші тек ортаны ұйымдастырушы емес, баланың танымдық әрекетін бағыттаушы тұлға болуы тиіс. Ол балалардың қызығушылықтарын бақылап, ортаны соған сәйкес өзгертіп отыруы қажет. Мұндай педагогикалық икемділік дамытушы ортаның шынайы тиімділігін қамтамасыз етеді.

Қазіргі нейропедагогикалық зерттеулер дамытушы ортаның баланың ми дамуына тікелей әсер ететінін дәлелдейді. Түрлі сенсорлық және когнитивтік тәжірибелер нейрондық байланыстардың белсенді қалыптасуына ықпал етеді. Ерте жастағы сапалы орта баланың болашақ оқу жетістіктеріне, зейініне және есте сақтау қабілетіне әсер етеді. Сондықтан дамытушы ортаны ұйымдастыру тек эстетикалық мәселе емес, ғылыми негізделген педагогикалық міндет болып табылады.

Дамытушы ортада эмоционалдық қауіпсіздік ерекше орын алады. Бала өзін құрметтелген, қабылданған және қолдау тапқан жағдайда ғана белсенді дамиды. Тәрбиешінің жылы қарым-қатынасы, қолдау көрсетуі және ынталандыруы баланың өзіне деген сенімін қалыптастырады. Эмоционалдық тұрғыдан қауіпсіз ортада бала қателесуден қорықпайды және жаңа әрекеттерді батыл орындайды.

Қазіргі мектепалды білім беру жүйесінде дамытушы ортаны ұйымдастыру мәселесі нейропедагогика, когнитивтік психология және STEAM-білім беру бағыттарының тоғысында қарастырылып келеді. Бұл бағыттар баланың дамуын тек білім беру нәтижесі ретінде емес, оның ми қызметінің, эмоционалдық жағдайының және әлеуметтік тәжірибесінің өзара байланысы ретінде түсіндіреді. Осы тұрғыдан алғанда дамытушы орта баланың когнитивтік әлеуетін ашатын, эмоциялық тұрақтылығын қалыптастыратын және шығармашылық белсенділігін ынталандыратын көпдеңгейлі педагогикалық кеңістікке айналады.

Нейропедагогикалық зерттеулер бойынша мектепалды кезеңде баланың миы жоғары деңгейдегі нейропластикалылық қасиетке ие болады. Яғни осы кезеңде алынған тәжірибелер нейрондық байланыстардың белсенді қалыптасуына әсер етеді. Бала қоршаған ортадан неғұрлым көп сенсорлық, эмоционалдық және танымдық әсер алса, соғұрлым оның ми құрылымдары белсенді дамиды. Осы себепті дамытушы орта түрлі түстерді, текстураларды, дыбыстарды және қозғалыс элементтерін қамтуы тиіс. Мұндай орта баланың қабылдау қабілетін жетілдіріп қана қоймай, оның зейінін, есте сақтауын және логикалық ойлауын күшейтеді.

Қазіргі кезеңде STEAM-білім беру элементтерін мектепалды ортаға енгізу ерекше маңызға ие. STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) технологиялары балалардың зерттеушілік қабілетін ерте жастан дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, қарапайым тәжірибелер жүргізу, құрылымдық ойындар, табиғи материалдармен жұмыс жасау және құрастыру әрекеттері баланың ғылыми ойлау негіздерін қалыптастырады. Бұл жерде басты мақсат – балаға дайын ақпарат беру емес, оны өз бетінше сұрақ қоюға, бақылауға және қорытынды жасауға үйрету.

STEAM-ортаның маңызды ерекшелігі – оның пәнаралық сипаты. Бала бір әрекет барысында бірнеше дағдыны қатар дамытады. Мысалы, құрастыру ойыны кезінде бала математикалық ұғымдарды меңгереді, кеңістіктік ойлауын дамытады, шығармашылық қабілетін қолданады және моторикасын жетілдіреді. Осындай кешенді әрекеттер нейрондық желілердің өзара байланысын күшейтіп, когнитивтік дамуды жеделдетеді.

Дамытушы ортаның тағы бір маңызды компоненті – эмоционалдық интеллектіні қалыптастыру. Эмоционалдық интеллект баланың өз сезімін түсінуі, эмоцияларын басқаруы және өзге адамдардың эмоциялық жағдайын қабылдай алу қабілетін білдіреді. Мектепалды кезеңде бұл қасиеттердің дамуы кейінгі әлеуметтік бейімделуге тікелей әсер етеді. Сондықтан дамытушы ортада эмоцияларды тануға арналған ойындар, рөлдік әрекеттер және бірлескен тапсырмалар маңызды орын алуы тиіс.

Эмоционалдық интеллектіні дамытуда көркем әдебиет пен ертегілердің маңызы ерекше. Кейіпкерлердің әрекеттерін талдау арқылы балалар мейірімділік, жанашырлық, достық және жауапкершілік сияқты құндылықтарды меңгереді. Сонымен қатар театрландырылған ойындар мен драматизация баланың эмоционалдық тәжірибесін кеңейтіп, өзін еркін білдіру қабілетін қалыптастырады.

Нейропедагогикада қозғалыс белсенділігі мен когнитивтік даму арасындағы байланыс ерекше зерттеледі. Қозғалыс кезінде мидың түрлі аймақтары белсенді жұмыс істейді, бұл ойлау және есте сақтау процестеріне оң әсер етеді. Сондықтан дамытушы ортада қимыл-қозғалыс аймақтарының болуы маңызды. Музыкалық-ритмикалық жаттығулар, сенсорлық жолақтар және қозғалыс ойындары баланың физикалық белсенділігін арттырып қана қоймай, оның эмоционалдық тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Қазіргі мектепалды білім беру жүйесінде цифрлық технологиялар да дамытушы ортаның құрамына енуде. Интерактивті панельдер, білім беру қосымшалары және цифрлық ойындар балалардың танымдық қызығушылығын арттыра алады. Алайда нейропсихологтар ерте жастағы балалар үшін экран алдында ұзақ уақыт болудың қауіпті екенін атап көрсетеді. Сондықтан цифрлық құралдар нақты тәжірибемен үйлестіріліп, шектеулі уақыт көлемінде қолданылуы қажет.

Дамытушы ортада ерекше назар аударылатын мәселе – инклюзивтілік. Әртүрлі даму ерекшеліктері бар балалар бір ортада білім алған жағдайда, кеңістік олардың қажеттіліктеріне бейімделуі тиіс. Сенсорлық тыныштандыру бұрыштары, визуалды нұсқаулықтар және арнайы дидактикалық материалдар әр баланың өзін қауіпсіз сезінуіне мүмкіндік береді. Бұл инклюзивті ортаның эмоционалдық қолдау функциясын күшейтеді.

Қазіргі зерттеулер ата-аналардың да дамытушы орта қалыптастырудағы рөлін ерекше көрсетеді. Үй мен білім беру ұйымындағы орта өзара үйлесімді болған жағдайда баланың дамуы тұрақты жүреді. Сондықтан тәрбиеші ата-анамен серіктестік орнатып, баланың

танымдық және эмоционалдық қажеттіліктері туралы жүйелі түрде ақпарат алмасуы қажет. Сонымен қатар дамытушы ортада шығармашылық әрекетке ерекше мән берілуі тиіс. Сурет салу, мүсіндеу, музыка және құрастыру әрекеттері баланың қиялын дамытып, өзіндік ойын білдіруге мүмкіндік береді. Шығармашылық әрекет нейрондық байланыстардың күрделі жүйесін қалыптастырып, баланың эмоционалдық күйзелістерін азайтуға көмектеседі.

Осылайша, дамытушы орта – табысты тұлғаны қалыптастырудың маңызды факторы. Ол баланың когнитивтік, эмоционалдық, әлеуметтік және шығармашылық дамуын кешенді түрде қамтамасыз етеді. Заманауи мектепалды білім беру жүйесінде дамытушы орта баланың табиғи мүмкіндіктерін ашуға, оның дербестігін дамытуға және болашақ мектеп өміріне дайындауға бағытталуы тиіс. Осындай ортада тәрбиеленген бала өзін еркін сезінеді, білім алуға қызығушылық танытады және болашақта табысты тұлға ретінде қалыптасуға негіз алады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Юрайт, 2021. – 320 с.
2. Эльконин Д. Б. Психология игры. – М.: Академия, 2020. – 384 с.
3. Венгер Л. А. Развитие познавательных способностей в процессе дошкольного воспитания. – М.: Просвещение, 2021. – 224 с.
4. Мухина В. С. Возрастная психология. – М.: Академия, 2022. – 560 с.

Джанасова Сания Жанболатовна
Учитель начальных классов
ТОО «Школа «Алтын орда»» города Астаны

ЛОГИКА, КОМБИНАТОРИКА, СМЕКАЛКА: ПОДГОТОВКА К ОЛИМПИАДАМ (3-КЛАСС)

(Применение авторской программы на практике и результаты исследования)

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования логического мышления, комбинаторных навыков и развития смекалки у учащихся 3-класса в процессе подготовки к математическим олимпиадам. Представлена авторская программа, направленная на системное развитие интеллектуальных способностей младших школьников через решение нестандартных задач. Описаны методические подходы, включающие поэтапное усложнение заданий, игровые технологии и элементы исследовательской деятельности. Особое внимание уделено формированию универсальных учебных действий, развитию самостоятельности и познавательной активности учащихся. В статье приведены результаты практического применения программы в образовательном процессе, проведен анализ эффективности методики на основе диагностических данных. Полученные результаты свидетельствуют о значительном повышении уровня логического мышления, интереса к предмету и успешности участия в олимпиадах. Материал может быть полезен учителям начальных классов и педагогам дополнительного образования.

Ключевые слова: логика, комбинаторика, смекалка, олимпиада, младшие школьники, методика, мышление.

Введение

Современная система образования ориентирована на развитие личности учащегося, его способности к самостоятельному мышлению и решению нестандартных задач. В условиях возрастающей конкуренции и необходимости формирования навыков XXI века особую

актуальность приобретает ранняя подготовка школьников к интеллектуальным соревнованиям, в частности математическим олимпиадам.

Младший школьный возраст является сенситивным периодом для развития логического мышления, воображения и аналитических способностей. Однако традиционная программа обучения математике не всегда в полной мере способствует формированию навыков решения нестандартных задач. В связи с этим возникает необходимость разработки специальных методик, направленных на развитие логики, комбинаторного мышления и смекалки.

В отечественной педагогике данная проблема рассматривалась в трудах Л.С. Выготского, Д.Б. Эльконина, В.В. Давыдова, которые подчеркивали значение развивающего обучения. Зарубежные исследования (Дж. Брунер, Ж. Пиаже) также акцентируют внимание на активной познавательной деятельности ребенка как основе интеллектуального развития.

Цель статьи – представить авторскую программу подготовки учащихся 3-класса к олимпиадам по математике и проанализировать результаты ее практического применения.

Задачи исследования:

- разработать методику развития логического и комбинаторного мышления;
- внедрить программу в образовательный процесс;
- оценить эффективность методики на основе диагностических данных [1].

Методика

Авторская программа базируется на принципах развивающего обучения, системности и доступности. Основной акцент делается на постепенном усложнении задач и формировании устойчивого интереса к математике.

Основные принципы методики

Принцип	Описание
Доступность	Учёт возрастных особенностей учащихся
Системность	Последовательное развитие навыков
Наглядность	Использование схем, рисунков
Активность	Включение учащихся в процесс поиска решений
Индивидуализация	Учет уровня подготовки каждого ученика

Этапы реализации программы

1. **Диагностический этап**

Определение исходного уровня знаний и навыков учащихся.

2. **Обучающий этап**

Введение базовых понятий логики и комбинаторики.

3. **Практический этап**

Решение олимпиадных задач различной сложности.

4. **Рефлексивный этап**

Анализ ошибок и способов решения.

Структура занятия

Мотивация → Постановка задачи → Поиск решения → Обсуждение → Рефлексия

Используемые методы

- проблемное обучение
- игровые технологии
- метод проектов
- работа в группах
- индивидуальные задания [2].

Пример типов заданий

Тип задания	Пример
Логические задачи	Найти закономерность
Комбинаторные задачи	Сколько способов составить комбинацию
Задачи на смекалку	Нестандартные ситуации

Практическое применение

Практическая апробация авторской программы «Логика, комбинаторика, смекалка» осуществлялась на базе общеобразовательной школы среди учащихся 3-класса в течение одного учебного года. В исследовании приняли участие 20 обучающихся, разделённых на экспериментальную группу. Занятия проводились в формате внеурочной деятельности (математический кружок) с периодичностью 2 раза в неделю по 45 минут.

Цель практического этапа заключалась в проверке эффективности разработанной методики в условиях реального образовательного процесса, а также в выявлении динамики развития логического и комбинаторного мышления младших школьников.

Организация учебного процесса строилась на основе постепенного усложнения содержания заданий и активного вовлечения учащихся в познавательную деятельность. Особое внимание уделялось формированию навыков анализа условий задачи, выдвижения гипотез и поиска различных способов решения. На занятиях применялись как индивидуальные, так и групповые формы работы, что способствовало развитию коммуникативных умений и навыков сотрудничества.

В ходе реализации программы использовались следующие типы заданий: логические задачи на выявление закономерностей, комбинаторные задачи на перебор вариантов, задачи на смекалку с элементами нестандартного мышления. Например, при решении комбинаторных задач учащиеся осваивали метод систематического перебора, что позволило им структурировать процесс поиска решений и избегать пропусков возможных вариантов.

Для оценки эффективности методики проводилась входная и итоговая диагностика, включающая тестовые задания, наблюдение за деятельностью учащихся и анализ результатов их участия в олимпиадах различного уровня [3].

Результаты диагностики

Показатель	Начальный уровень (%)	Итоговый уровень (%)	Прирост (%)
Логическое мышление	46	79	+33
Комбинаторные навыки	38	74	+36
Познавательная активность	50	87	+37
Успешность выполнения олимпиадных заданий	32	71	+39

Анализ представленных данных свидетельствует о положительной динамике по всем исследуемым показателям. Наиболее значительный прирост наблюдается в области комбинаторных навыков и успешности выполнения олимпиадных заданий, что подтверждает эффективность систематической работы с задачами данного типа.

В ходе наблюдений было установлено, что учащиеся стали более уверенно применять различные стратегии решения задач, активнее участвовать в обсуждении и проявлять инициативу при выполнении заданий. Существенно повысился уровень самостоятельности: учащиеся чаще предлагали альтернативные способы решения и аргументировали свою точку зрения.

Вместе с тем были выявлены и определённые трудности. Часть учащихся испытывала затруднения при переходе к более сложным задачам, требующим абстрактного мышления. Это потребовало дополнительной дифференциации заданий и индивидуальной поддержки.

К преимуществам внедрения методики можно отнести:

- ❖ повышение интереса к математике и интеллектуальной деятельности;
- ❖ развитие логического и критического мышления;
- ❖ формирование устойчивых навыков решения нестандартных задач;
- ❖ улучшение результатов участия в олимпиадах.

К ограничениям методики следует отнести необходимость высокой методической подготовки педагога, а также дополнительное временное ресурсное обеспечение.

Таким образом, результаты практического применения подтверждают целесообразность использования разработанной программы в образовательной практике начальной школы и её эффективность в контексте подготовки учащихся к олимпиадам [4].

Рекомендации

Для успешного внедрения методики педагогам рекомендуется:

1. Начинать с простых задач, постепенно усложняя материал
2. Использовать игровые формы обучения
3. Применять наглядные материалы (схемы, таблицы)
4. Регулярно проводить диагностику знаний
5. Учитывать индивидуальные особенности учащихся

Методы оценки результатов

- ○ тестирование
- ○ наблюдение
- ○ участие в олимпиадах

Адаптация методики

Методику можно адаптировать:

- ○ для слабых учащихся – упрощение заданий
- ○ для сильных – усложнение задач и проекты [5].

Заключение

Развитие логического мышления, комбинаторных навыков и смекалки у младших школьников является важной задачей современного образования. Представленная авторская программа доказала свою эффективность в процессе подготовки учащихся 3-класса к математическим олимпиадам.

Результаты исследования показали значительное улучшение показателей интеллектуального развития учащихся, повышение интереса к математике и успешности участия в олимпиадах. Использование системного подхода, игровых технологий и проблемного обучения способствует формированию устойчивых познавательных навыков.

Несмотря на отдельные сложности внедрения, методика имеет высокий потенциал и может быть рекомендована для широкого применения в образовательной практике.

Таким образом, разработанная программа является эффективным инструментом развития интеллектуальных способностей младших школьников и способствует повышению качества образовательного процесса.

Список использованных источников:

1. Колмогоров А.Н., Элементы теории вероятностей и комбинаторики. – Москва: Наука, 2020. - 160 с.

2. Скаткин М.Н., Проблемы современной дидактики. – Москва: Педагогика, 2021. - 256 с.

3. Поляков В.А., Олимпиадные задачи по математике для начальной школы. – Москва: Просвещение, 2020. - 144 с.

4. Давыдов В.В., Теория развивающего обучения. – Москва: Интеллект-Центр, 2024. - 288 с.

Азнабаева Айгул Сахиевна
Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
№51 гимназия КММ
Ақтөбе қаласы

ЭССЕ В ШКОЛЕ: РАЗВИТИЕ МЫШЛЕНИЯ И ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКА

Эссе в современной школе занимает особое место среди письменных работ. Это не просто проверка знаний, а форма, позволяющая ученику выразить собственное мнение, научиться рассуждать и аргументировать свою позицию.

В отличие от традиционного сочинения, эссе не требует строгой структуры и единственно правильного ответа. Главное — это личный взгляд ученика на проблему, его способность анализировать, сопоставлять факты и делать выводы. Именно поэтому эссе считается эффективным инструментом развития критического мышления.

Работа над эссе формирует у школьников важные навыки:

умение формулировать мысли;

логически выстраивать текст;

аргументировать свою точку зрения;

развивать письменную речь;

проявлять творческий подход.

Особую роль эссе играет на уроках литературы, истории и обществознания. Оно помогает глубже понять тему, установить связь между теорией и жизненным опытом. Например, анализируя поступки героя или историческое событие, ученик учится не просто пересказывать материал, а осмысливать его.

Для успешного написания эссе важно соблюдать несколько принципов:

Четко сформулировать тему и проблему.

Выразить личную позицию.

Подкрепить мысли аргументами и примерами.

Сделать вывод, отражающий общий смысл рассуждения.

Учителю при этом важно не ограничивать учеников жесткими рамками, а создавать условия для свободного выражения мыслей. Поддержка и корректная обратная связь помогают развить уверенность в своих силах.

Таким образом, эссе — это не только учебное задание, но и средство формирования личности. Оно учит думать, чувствовать и выражать себя, что является важной составляющей современного образования.

Эссе в современной школе занимает особое место среди письменных работ. Это не просто проверка знаний, а форма, позволяющая ученику выразить собственное мнение, научиться рассуждать и аргументировать свою позицию.

В отличие от традиционного сочинения, эссе не требует строго шаблонной структуры. Главное — личный взгляд на проблему, логика рассуждений и убедительность аргументов. Именно поэтому эссе считается эффективным инструментом развития критического мышления.

Работа над эссе формирует у школьников важные навыки: умение формулировать мысли, выстраивать логичный текст, аргументировать позицию, развивать письменную речь и проявлять творческий подход.

Примеры тем для школьных эссе

Темы могут быть разными — от личностных до проблемных:

1. Личностные темы

«Чему меня научила ошибка»

«Мой самый важный выбор»

«Что значит быть добрым человеком?»

2. Литературные темы
«Почему поступок героя вызывает спор?»
«Можно ли оправдать героя?»
«Актуален ли образ героя сегодня?»
3. Социальные и жизненные темы
«Роль денег в жизни человека»
«Интернет: польза или вред?»
«Что важнее: свобода или ответственность?»
Короткий пример эссе
Тема: «Что значит быть ответственным?»

Ответственность — это не просто обязанность выполнять поручения. Это, прежде всего, осознание последствий своих поступков. Человек становится по-настоящему взрослым тогда, когда начинает отвечать не только за себя, но и за других.

В моей жизни были ситуации, когда я не сразу понимал значение ответственности. Однако со временем я заметил, что именно от моих решений зависит результат общего дела. Это научило меня быть внимательнее и серьезнее относиться к своим обязанностям.

Таким образом, ответственность — это важное качество, которое помогает человеку развиваться и строить доверительные отношения с окружающими.

Критерии оценивания эссе
Оценивание эссе должно быть прозрачным и понятным для учеников:
1. Раскрытие темы (0–3 балла)
тема понята и раскрыта глубоко — 3
частично раскрыта — 2
слабо раскрыта — 1
2. Аргументация (0–3 балла)
есть убедительные аргументы и примеры — 3
аргументы есть, но слабые — 2
почти отсутствуют — 1
3. Логика и структура (0–2 балла)
текст последовательный, есть вступление, основная часть, вывод — 2
есть нарушения логики — 1
4. Языковое оформление (0–2 балла)
грамотность, точность речи, выразительность — 2
есть ошибки — 1
Максимум: 10 баллов
Рекомендации учителю
давать ученикам свободу выбора позиции;
поощрять оригинальные мысли;
использовать обсуждение перед написанием;
давать развивающую, а не только оценочную обратную связь.

Таким образом, эссе — это не просто форма контроля знаний, а инструмент формирования личности. Оно помогает ученику научиться мыслить самостоятельно, выражать свою точку зрения и осознавать свою роль в обществе.

Зиядаева Жанайым Кобланoвна
Кәсіптік бағдар беру педагогы және тарих пәнінің мұғалімі
Саттар Ерубаев атындағы жалпы білім беретін мектеп КММ
Түркістан облысы, Бәйдібек ауданы, Боралдай ауылы

МЕНІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ҚОРЫМ

Аннотация. Мақалада «Менің қаржылық қорым» ұғымы жеке тұлғаның экономикалық мәдениетін қалыптастырудың маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылып, оны кәсіптік бағдар беру және тарих пәнін оқыту үдерісімен ұштастырудың ғылыми-әдістемелік негіздері талданады. Автор қаржылық сауаттылықты тек есеп-қисап дағдыларының жиынтығы емес, тұлғаның дүниетанымын, жауапкершілік деңгейін және болашаққа деген стратегиялық көзқарасын айқындайтын кешенді құбылыс ретінде сипаттайды. Мақалада қаржылық қор қалыптастырудың тарихи алғышарттары, қоғам дамуының әр кезеңіндегі экономикалық мінез-құлық ерекшеліктері және олардың қазіргі білім беру жүйесіне ықпалы кеңінен сараланады. Кәсіптік бағдар беру педагогі мен тарих пәні мұғалімінің бірлескен әрекеті арқылы оқушылардың қаржылық ойлауын дамыту мүмкіндіктері нақты мысалдар мен теориялық пайымдаулар негізінде ашылады. Жеке қаржылық қор ұғымы оқушының өзіндік жоспарлау қабілетімен, еңбекке деген көзқарасымен және кәсіби таңдауымен тығыз байланыста қарастырылып, оның тұлғалық қалыптасуға әсері дәлелденеді. Мақала мазмұнында қаржылық тәрбие берудің инновациялық тәсілдері, пәнаралық байланыс мүмкіндіктері және оқушының экономикалық дербестігін қалыптастыру жолдары жүйелі түрде сипатталады. Зерттеу нәтижелері білім беру үдерісінде қаржылық сауаттылықты дамытуға бағытталған тиімді әдістерді анықтауға мүмкіндік береді және педагогтарға практикалық бағыт-бағдар ұсынады.

Кілт сөздер: қаржылық қор, қаржылық сауаттылық, кәсіптік бағдар, тарих пәні, экономикалық тәрбие, тұлғалық даму, жоспарлау, жауапкершілік, пәнаралық байланыс, білім беру.

Қазіргі жаһандану дәуірінде жеке тұлғаның табысты болуы тек академиялық білім деңгейімен ғана өлшенбейтіні айқындалып, оның қаржылық сауаттылығы, экономикалық шешім қабылдау қабілеті және болашаққа деген стратегиялық көзқарасы негізгі көрсеткіштердің біріне айналып отыр, осы тұрғыдан алғанда «Менің қаржылық қорым» ұғымы оқушының өмірлік ұстанымын қалыптастырудағы маңызды фактор ретінде қарастырылады. Бұл ұғым тек қаражат жинақтау әрекетімен шектелмей, адамның өз ресурстарын тиімді басқару, шығын мен табысты үйлестіру, ұзақ мерзімді мақсаттарды айқындау сияқты күрделі дағдыларды меңгеруін қамтиды. Қаржылық қор қалыптастыру идеясы адамзат тарихында әртүрлі формада көрініс тапқан, ежелгі қоғамдарда ол астық немесе мал түрінде жинақталса, қазіргі заманда ол ақшалай, инвестициялық және цифрлық активтер арқылы жүзеге асады. Осы тарихи сабақтастықты түсіну оқушылардың қаржыға деген көзқарасын тереңдетіп, оны тек материалдық құндылық ретінде емес, өркениеттік дамудың бір элементі ретінде қабылдауға мүмкіндік береді. Кәсіптік бағдар беру педагогі бұл ұғымды оқушының болашақ кәсіби жолымен байланыстыра отырып түсіндіруі тиіс, себебі әрбір мамандық белгілі бір қаржылық мүмкіндіктер мен жауапкершіліктерді қамтиды. Тарих пәнінің мұғалімі қаржылық қатынастардың эволюциясын көрсету арқылы оқушылардың экономикалық ойлауын кеңейтеді. Оқушылар өздерінің қаржылық қорын қалыптастыру арқылы дербестікке ұмтылады, бұл олардың өмірлік позициясын нығайтады. Қаржылық тәрбие ерте жастан басталған жағдайда оның нәтижесі тұрақты әрі тиімді болады. Оқушы өз табысын жоспарлауды үйренгенде, ол тек қаржылық тұрғыдан емес,

жалпы өмірлік жоспарлауда да табысты болады. Сондықтан «Менің қаржылық қорым» тақырыбы білім беру үдерісінде ерекше мәнге ие.

Қаржылық қор ұғымын терең меңгеру үшін оның құрылымдық элементтерін түсіну маңызды, себебі бұл ұғым тек жинақтаумен шектелмей, табыс көздерін анықтау, шығындарды басқару және инвестициялық шешім қабылдау сияқты көпқырлы әрекеттерді қамтиды. Оқушы қаржылық қорын қалыптастыру барысында өзінің қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін салыстырып, саналы таңдау жасауға үйренеді. Бұл процесс оның сыни ойлау қабілетін дамытып, жауапкершілік деңгейін арттырады. Кәсіптік бағдар беру педагогі оқушыларға әртүрлі мамандықтардың табыс деңгейі мен еңбек нарығындағы сұранысын түсіндіру арқылы олардың қаржылық жоспарлау дағдыларын жетілдіреді. Тарих пәні бұл үдеріске терең мазмұн қосады, өйткені әр кезеңдегі экономикалық дағдарыстар мен өрлеулер қаржылық шешімдердің маңызын айқын көрсетеді. Оқушылар тарихи мысалдар арқылы қаржылық тұрақтылықтың құндылығын түсінеді. Қаржылық қорды дұрыс қалыптастыру адамның өміріндегі тәуекелдерді азайтуға мүмкіндік береді. Бұл ұғым оқушыларды үнемшілдікке ғана емес, тиімділікке де үйретеді. Қаржылық мәдениет қалыптасқан жағдайда қоғамның экономикалық тұрақтылығы артады. Оқушылар өз қаржысын басқаруды үйрену арқылы болашақта тәуелсіз тұлғаға айналады.

Кәсіптік бағдар беру мен қаржылық тәрбиені ұштастыру білім беру жүйесінде жаңа мүмкіндіктер ашатын маңызды бағыттардың бірі болып табылады, өйткені оқушының болашақ мамандығын саналы таңдауы оның қаржылық әл-ауқатына тікелей әсер етеді. Бұл тұрғыда педагог оқушыға тек ақпарат беріп қана қоймай, оны талдауға, салыстыруға және қорытынды жасауға үйретуі тиіс. Қаржылық қорды қалыптастыру барысында оқушы өз мақсаттарын айқындап, оған жету жолдарын жоспарлайды. Бұл оның өмірлік стратегиясын қалыптастыруға ықпал етеді. Тарих пәні арқылы оқушылар экономикалық жүйелердің даму логикасын түсінеді. Бұл білім олардың қазіргі экономикалық жағдайды дұрыс бағалауына көмектеседі. Қаржылық сауаттылық тұлғаның әлеуметтік бейімделуінің маңызды шарты болып табылады. Оқушы өз қаржысын басқаруды үйренгенде, ол қоғамдағы өзгерістерге тез бейімделеді. Қаржылық қор ұғымы оқушылардың еңбекке деген көзқарасын өзгертеді. Олар табыс табудың маңызын түсініп, өз еңбегінің нәтижесін бағалай бастайды. Бұл олардың мотивациясын арттырады.

Тарихи тұрғыдан қарағанда қаржылық қор қалыптастыру идеясы қоғамның экономикалық даму деңгейімен тығыз байланысты болған, әр кезеңде адамдар өз мүмкіндіктеріне сәйкес ресурстарын сақтауға және көбейтуге ұмтылған, бұл құбылыс бүгінгі күнге дейін өзектілігін жоғалтқан жоқ. Оқушыларға осы тарихи үрдісті түсіндіру олардың қаржылық ойлауын кеңейтеді және қазіргі экономикалық жүйені тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Қаржылық қор тек жеке адамның емес, тұтас қоғамның тұрақтылығын қамтамасыз ететін фактор ретінде қарастырылады. Оқушы бұл ұғымды меңгеру арқылы өз болашағына жауапкершілікпен қарай бастайды. Кәсіптік бағдар беру барысында қаржылық аспектілерді ескеру оқушының саналы таңдау жасауына көмектеседі. Бұл оның кәсіби жолының табысты болуына ықпал етеді. Қаржылық тәрбие тұлғаның өзін-өзі дамытуына негіз болады. Оқушы өз мүмкіндіктерін дұрыс бағалауды үйренеді. Бұл оның өмірлік шешімдер қабылдау қабілетін арттырады. Қаржылық қор қалыптастыру мәдениеті қоғамда кеңінен таралуы тиіс.

Қаржылық қорды қалыптастыру мәселесі қазіргі білім беру жүйесінде тек қосымша тақырып ретінде емес, тұлғаның өмірлік құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған негізгі бағыттардың бірі ретінде қарастырылуы қажет, өйткені оқушының ертеңгі күні дербес шешім қабылдай алатын, экономикалық тұрғыдан сауатты азамат болып қалыптасуы оның бүгінгі алған білімінің сапасына тікелей байланысты. Бұл тұрғыда кәсіптік бағдар беру педагогі мен тарих пәні мұғалімінің өзара ықпалдастығы ерекше маңызға ие, себебі біріншісі оқушының болашақ кәсіби жолын айқындауға бағыт берсе, екіншісі сол жолдың тарихи-әлеуметтік негіздерін түсіндіреді. Оқушы өз қаржылық қорын жоспарлау

барысында тек табыс табуды ғана емес, оны тиімді жұмсауды, сақтауды және көбейтуді үйренеді. Бұл дағдылар оның өмірлік тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Қаржылық сауаттылықты дамыту оқушының өзін-өзі басқару қабілетін арттырады. Ол өз мақсаттарын айқындап, оған жетудің нақты жолдарын белгілейді. Бұл оның жауапкершілік деңгейін күшейтеді. Қаржылық мәдениет қалыптасқан жағдайда оқушы қоғамдағы экономикалық қатынастарды дұрыс түсінеді. Бұл оның әлеуметтік бейімделуін жеңілдетеді. Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, қаржылық білім беру ерте жастан басталған жағдайда оның нәтижесі әлдеқайда тиімді болады. Сондықтан бұл бағыттағы жұмысты жүйелі түрде ұйымдастыру қажет.

Қазіргі қоғамдағы экономикалық өзгерістердің қарқыны оқушылардың қаржылық сауаттылығын дамытуды талап ететіндігін ескерсек, «Менің қаржылық қорым» тақырыбы білім беру мазмұнында маңызды орын алуы тиіс, өйткені бұл ұғым оқушының болашақтағы өмір сапасын айқындайтын негізгі факторлардың бірі болып табылады. Қаржылық қорды дұрыс қалыптастыру адамның тек материалдық әл-ауқатын ғана емес, оның психологиялық тұрақтылығын да қамтамасыз етеді, себебі қаржылық сенімділік тұлғаның өзіне деген сенімін арттырады. Оқушы қаржылық жоспарлау дағдыларын меңгеру арқылы өз өмірін саналы түрде ұйымдастыруға үйренеді. Бұл оның уақытты тиімді пайдалануына ықпал етеді. Қаржылық тәрбие оқушының еңбекке деген көзқарасын өзгертеді, ол еңбектің нәтижесін бағалауды үйренеді. Тарихи білім қаржылық шешімдердің салдарын түсінуге көмектеседі. Бұл оқушының қателіктерден сабақ алуына мүмкіндік береді. Қаржылық қор ұғымы оқушылардың болашаққа деген көзқарасын қалыптастырады. Олар өз мақсаттарын нақтылап, оған жетуге ұмтылады. Бұл олардың өмірлік белсенділігін арттырады. Нәтижесінде қаржылық сауаттылық тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал ететін маңызды факторға айналады.

Қорытынды. «Менің қаржылық қорым» тақырыбы оқушылардың экономикалық мәдениетін қалыптастыруда, олардың болашақ кәсіби жолын саналы таңдауда және өмірлік стратегиясын айқындауда маңызды рөл атқарады, өйткені қаржылық сауаттылық қазіргі қоғамда табысты болудың негізгі шарттарының бірі болып табылады. Кәсіптік бағдар беру педагогі мен тарих пәні мұғалімінің бірлескен әрекеті бұл үдерісті тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Қаржылық қорды қалыптастыру дағдылары оқушының дербестігін арттырып, оның жауапкершілік деңгейін күшейтеді. Бұл оның қоғамдағы орнын табуына көмектеседі. Қаржылық тәрбие тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал етеді. Оқушы өз мүмкіндіктерін дұрыс бағалап, саналы шешім қабылдауға үйренеді. Осылайша қаржылық сауаттылық білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылып, оның дамуына ерекше көңіл бөлінуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Лаврентьева, З.И. (2019). Экономическое воспитание старшеклассников в контексте профессионального самоопределения // Сибирский педагогический журнал. – №3. – С. 34–41.

2. Мұқан, А.Қ., & Жұмабекова, Г.Т. (2020). Оқушылардың қаржылық қорын қалыптастыру: кәсіптік бағдар беру аспектісі // Білім берудегі психология және педагогика. – №2. – Б. 45–52.

3. Lusardi, A., & Mitchell, O.S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence // Journal of Economic Literature. – Vol. 52, No. 1. – Pp. 5–44.

Каунбаева Улдай Рахмановна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Манашы жалпы білім беретін мектеп КММ
Маңғыстау облысы, Бейнеу ауданы

A METHOD OF TEACHING STUDENTS PHRASAL VERBS IN ENGLISH AND UNDERSTANDING THEIR TRANSLATION

Annotation: This article explores advanced pedagogical approaches to teaching English phrasal verbs through the integration of cognitive linguistics, corpus-based methodologies, and artificial intelligence tools. It emphasizes the conceptual motivation of phrasal verbs, the importance of authentic language data in corpus linguistics, and the role of AI-driven adaptive learning systems in enhancing comprehension and translation accuracy. The study highlights how these interdisciplinary approaches contribute to developing learners' semantic awareness, contextual understanding, and communicative competence. The proposed framework supports a shift from memorization-based instruction to a more analytical, data-informed, and technology-enhanced language learning process.

Keywords: phrasal verbs, cognitive linguistics, corpus linguistics, data-driven learning, artificial intelligence in education, language acquisition, translation competence, semantic mapping, NLP tools, adaptive learning.

The teaching of phrasal verbs remains one of the most challenging aspects of English language instruction, particularly for learners whose first language does not contain structurally similar constructions. Phrasal verbs, consisting of a verb combined with one or more particles (prepositions or adverbs), often convey idiomatic meanings that cannot be deduced from their individual components. As a result, students frequently struggle not only with understanding these expressions but also with translating them accurately into their native language. This complexity necessitates the development of effective pedagogical methods that facilitate both comprehension and practical usage.

One of the fundamental difficulties in teaching phrasal verbs lies in their semantic unpredictability. While some phrasal verbs maintain a literal meaning (e.g., "sit down"), many others are highly idiomatic (e.g., "give up," "look after," "run into"). This duality creates cognitive overload for learners, who must simultaneously process lexical meaning, grammatical structure, and contextual usage. Therefore, an effective teaching method should address these multiple dimensions in an integrated manner.

A productive approach to teaching phrasal verbs is the use of semantic grouping. Instead of presenting phrasal verbs as isolated items, they can be categorized according to meaning, function, or particle usage. For example, phrasal verbs with "up" often imply completion ("finish up," "use up"), while those with "out" may suggest disappearance or distribution ("run out," "give out"). This method allows students to identify patterns and develop associative memory, making it easier to retain and apply new vocabulary.

Contextual learning plays a crucial role in mastering phrasal verbs. Presenting these expressions within meaningful sentences, dialogues, or texts enables students to infer meaning based on context. This approach aligns with communicative language teaching principles, where language is learned through use rather than memorization. For instance, instead of teaching "take off" in isolation, it can be introduced within a narrative about travel, allowing students to understand both its literal and figurative meanings.

Another effective strategy involves the use of contrastive analysis between English and the students' native language. By comparing phrasal verbs with their equivalents in the learners' first language, teachers can highlight differences in structure and meaning. This method is particularly useful in translation exercises, where students are encouraged to find the most appropriate equivalent

rather than relying on word-for-word translation. Such practice enhances linguistic awareness and reduces interference errors.

Visual and kinesthetic techniques can also support the learning process. Diagrams, images, and gestures help illustrate the meaning of phrasal verbs, especially those with spatial or directional components. For example, demonstrating “stand up,” “sit down,” or “turn around” through physical movement reinforces understanding and retention. These multimodal approaches cater to different learning styles and make the learning experience more engaging.

The integration of digital tools offers additional opportunities for effective instruction. Interactive applications, online quizzes, and video-based learning platforms allow students to practice phrasal verbs in dynamic and personalized ways. Gamification elements, such as points, levels, and challenges, increase motivation and encourage repeated practice. Furthermore, digital corpora and concordancers can be used to analyze authentic language usage, providing students with real-life examples.

Translation-focused exercises should be carefully designed to develop both accuracy and flexibility. Instead of direct translation tasks, students can be given paraphrasing activities, sentence transformations, or contextual substitutions. For example, replacing a phrasal verb with a single-word synonym or vice versa helps students understand nuances of meaning and register. This approach fosters deeper lexical competence and prevents mechanical translation.

Assessment of phrasal verb acquisition should also reflect communicative competence. Traditional tests may be supplemented with tasks such as role-plays, storytelling, or writing assignments that require the active use of phrasal verbs. This ensures that students are not only able to recognize these expressions but also use them appropriately in real-life communication.

An important pedagogical consideration is the gradual progression of difficulty. Beginners may start with common and literal phrasal verbs, while more advanced learners can explore idiomatic and less frequent expressions. This scaffolding approach supports continuous development and prevents frustration.

From the standpoint of cognitive linguistics, phrasal verbs are not arbitrary combinations but motivated linguistic units grounded in conceptual metaphors, image schemas, and embodied cognition. This approach challenges traditional views that treat phrasal verbs as idiomatic exceptions requiring memorization. Instead, it proposes that particles such as up, out, off, in, and over carry stable spatial and metaphorical meanings that extend systematically across different contexts.

For example, the particle up is frequently associated with concepts of completion, increase, or improvement (use up, speed up, cheer up), while out often encodes notions of removal, visibility, or exhaustion (find out, run out, point out). Teaching phrasal verbs through conceptual schemas allows learners to perceive underlying semantic networks rather than isolated lexical items.

In pedagogical practice, this can be operationalized through concept mapping, where students visually organize phrasal verbs according to shared metaphorical meanings. Another effective technique is image schema training, where abstract meanings are anchored in spatial representations (e.g., movement upward as completion or achievement). Such cognitive scaffolding enhances long-term retention and facilitates inferential understanding during translation tasks.

Moreover, cognitive linguistics emphasizes meaning construction in context, meaning that learners should be trained to interpret phrasal verbs dynamically rather than statically. This reduces reliance on dictionary-based translation and strengthens intuitive comprehension in authentic communication.

Corpus linguistics introduces a fundamentally empirical dimension to phrasal verb instruction. Instead of relying solely on textbook examples, teachers and students can analyze large databases of real language use (corpora) to observe how phrasal verbs function in authentic contexts.

Using tools such as the British National Corpus (BNC) or Corpus of Contemporary American English (COCA), learners can investigate frequency, collocation patterns, grammatical structures, and contextual variability of phrasal verbs. For example, students may discover that “take up”

frequently co-occurs with nouns like time, space, responsibility, revealing its semantic range in real discourse.

Corpus-based teaching promotes data-driven learning (DDL), where students act as linguistic researchers. Instead of receiving predefined explanations, they formulate hypotheses, analyze concordance lines, and derive meaning inductively. This fosters critical thinking and linguistic awareness.

In translation pedagogy, corpus evidence helps students avoid literal translation errors by showing how native speakers naturally use phrasal verbs in context. For instance, comparing “give up smoking” with its equivalent structures in other languages highlights differences in lexicalization patterns and idiomatic usage.

Artificial intelligence is transforming phrasal verb instruction by enabling adaptive, personalized, and interactive learning environments. AI-powered platforms can analyze learner performance in real time and provide targeted feedback on usage, accuracy, and translation choices.

One key application is intelligent tutoring systems (ITS), which simulate one-on-one instruction. These systems can detect whether a student misinterprets a phrasal verb, suggest alternative explanations, and generate contextual examples tailored to the learner’s proficiency level.

Natural Language Processing (NLP) tools further enhance learning by enabling automated analysis of learner output. For example, AI-based writing assistants can highlight incorrect phrasal verb usage, propose corrections, and explain semantic differences between alternatives. This immediate feedback accelerates acquisition and reduces fossilization of errors.

AI also supports adaptive vocabulary learning systems, where phrasal verbs are introduced based on learner proficiency, previous errors, and retention rates. Spaced repetition algorithms ensure optimal memorization intervals, significantly improving long-term retention.

Additionally, conversational AI (such as chatbots and virtual assistants) allows students to practice phrasal verbs in simulated dialogues. These systems create low-anxiety environments for experimentation, enabling learners to use phrasal verbs in meaningful communication without fear of making mistakes.

Another emerging innovation is AI-generated contextualization, where systems automatically create short stories, dialogues, or scenarios incorporating target phrasal verbs. This ensures exposure to varied and natural usage patterns, reinforcing both comprehension and translation skills.

Finally, fostering learner autonomy is essential for long-term success. Students should be encouraged to keep vocabulary journals, note down new phrasal verbs encountered in authentic materials, and practice them independently. Exposure to English media, such as films, podcasts, and articles, further enhances their ability to recognize and understand phrasal verbs in context.

In conclusion, teaching phrasal verbs effectively requires a multifaceted approach that combines semantic grouping, contextual learning, contrastive analysis, and the use of digital tools. By integrating these strategies, teachers can help students overcome the challenges associated with phrasal verbs and develop a deeper understanding of their meaning and translation. This not only improves linguistic competence but also enhances overall communicative ability in English.

References:

1. Баранов А. Н. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. – М.: Флинта, 2021. – 312 с.
2. Беляев Б. В. Психология овладения иностранным языком. – М.: Просвещение, 2020. – 256 с.
3. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. – М.: Академия, 2021. – 336 с.
4. Залевская А. А. Введение в психолингвистику. – М.: РГГУ, 2020. – 384 с.
5. Кубрякова Е. С. Язык и знание: когнитивная теория языка. – М.: Языки славянской культуры, 2021. – 560 с.
6. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 2020. – 288 с.

Абдильдина Алмагуль Социаловна
Учитель русского языка и литературы
Школа-гимназия имени И.Жансугурова
г.Астана

СЕКРЕТЫ ТЕКСТА

Аннотация: в статье рассматриваются современные научно-методические подходы к анализу художественного текста на уроках русского языка и литературы. Исследуются когнитивные, герменевтические, психолингвистические и нейролингвистические аспекты восприятия текста учащимися. Особое внимание уделяется проблеме формирования глубокого чтения в условиях цифровой культуры, развитию аналитического и критического мышления, интерпретации подтекста и межтекстовых связей. Анализируются возможности использования цифровых технологий и искусственного интеллекта в процессе филологического образования. Подчёркивается роль художественного текста в развитии эмоционального интеллекта, речевой культуры и читательской компетентности школьников.

Ключевые слова: текст, анализ текста, герменевтика, когнитивная лингвистика, нейролингвистика, психолингвистика, художественная литература, читательская компетентность, критическое мышление, интертекстуальность.

Текст в современной филологической науке рассматривается не только как совокупность предложений, объединённых общей темой, но и как сложная многослойная система смыслов, образов, культурных кодов и авторских интенций. На уроках русского языка и литературы работа с текстом приобретает особую значимость, поскольку именно через текст формируется языковая, коммуникативная, культурологическая и читательская компетентность учащихся. В условиях цифровой эпохи, когда восприятие информации становится фрагментарным, а внимание школьников часто ориентировано на короткие визуальные форматы, задача учителя заключается в формировании навыков глубокого, осмысленного и аналитического чтения.

Одним из главных «секретов текста» является его многозначность. Художественное произведение никогда не существует только на уровне прямого содержания. За внешним сюжетом скрываются авторская позиция, философские идеи, исторический контекст, психологические состояния героев и символические смыслы. Именно поэтому современный урок литературы должен быть ориентирован не на механический пересказ, а на интерпретацию текста. Учащийся должен научиться видеть подтекст, понимать скрытые мотивы персонажей и выявлять художественные средства, через которые автор воздействует на читателя.

Особую роль в понимании текста играет категория подтекста. Подтекст представляет собой скрытый смысл, который не выражен напрямую, но считывается через детали, интонацию, композицию и систему художественных образов. Анализ подтекста развивает у школьников критическое мышление и способность к интерпретации. Например, в произведениях Антон Чехов важную роль играют паузы, недосказанность и психологическая деталь, которые формируют внутреннее напряжение текста. Работа с такими произведениями учит учащихся понимать не только написанное, но и «умолчания» автора.

На уроках русского языка текст становится основой формирования речевой культуры. Анализ синтаксических конструкций, лексических особенностей и стилистических средств помогает учащимся осознать выразительные возможности языка. Важно, чтобы работа с текстом выходила за рамки поиска грамматических категорий и превращалась в исследование того, как языковые средства создают эмоциональное и смысловое воздействие. Такой подход формирует языковое чутьё и развивает способность к созданию собственных качественных текстов.

Современная методика преподавания русского языка и литературы всё чаще использует герменевтический подход, согласно которому текст понимается как пространство диалога между автором и читателем. Каждый читатель интерпретирует произведение через собственный жизненный опыт, культурные знания и эмоциональное восприятие. Это означает, что урок литературы должен становиться пространством интеллектуальной дискуссии, где ученик имеет право на собственную интерпретацию текста при условии её аргументированности.

Одним из эффективных направлений работы является развитие навыков медленного чтения. В современной культуре школьники привыкли к быстрому просмотру информации, однако художественный текст требует вдумчивого анализа. Медленное чтение позволяет обращать внимание на детали, символы, повторяющиеся мотивы и композиционные особенности произведения. Такая практика способствует развитию концентрации внимания и формированию аналитического мышления.

Важным аспектом является работа с интертекстуальностью. Многие произведения русской литературы содержат скрытые отсылки к мифологии, Библии, историческим событиям или другим литературным текстам. Например, творчество Фёдор Достоевский невозможно глубоко понять без анализа философских и религиозных контекстов. Осознание межтекстовых связей расширяет культурный кругозор учащихся и помогает воспринимать литературу как часть мирового культурного пространства.

В условиях цифровизации образования появляются новые методы работы с текстом. Электронные платформы, интерактивные карты произведений, цифровые словари и технологии искусственного интеллекта позволяют визуализировать структуру текста и облегчать его анализ. Однако существует опасность поверхностного восприятия информации. Поэтому учитель должен сохранять баланс между традиционным аналитическим чтением и цифровыми инструментами обучения.

Большое значение имеет развитие эмоционального интеллекта через текст. Художественная литература позволяет учащимся сопереживать героям, понимать различные психологические состояния и осмысливать нравственные проблемы. Через анализ литературных персонажей школьники учатся рефлексии, эмпатии и моральному выбору. Это особенно важно в современном обществе, где эмоциональная культура становится важной частью личностного развития.

Работа с текстом на уроках русского языка и литературы должна быть направлена не только на подготовку к экзаменам, но и на формирование личности читателя. Чтение художественной литературы расширяет словарный запас, развивает воображение, формирует мировоззрение и способность к самостоятельному мышлению. Учитель становится проводником в мир текста, помогая ученику увидеть скрытые смыслы и почувствовать эстетическую ценность художественного слова.

Современная филологическая педагогика всё чаще рассматривает текст не как статичную языковую конструкцию, а как динамическую интеллектуальную систему, включающую когнитивные, культурные, психологические и коммуникативные механизмы. В условиях информационного общества работа с текстом приобретает особую значимость, поскольку именно способность глубоко интерпретировать информацию становится основой функциональной грамотности личности. На уроках русского языка и литературы анализ текста перестаёт быть исключительно филологической задачей и превращается в инструмент формирования сложного аналитического мышления.

Одним из ключевых направлений современной методики является когнитивный подход к тексту. Когнитивная лингвистика рассматривает язык как отражение процессов мышления, а текст – как форму организации человеческого опыта. Это означает, что анализ художественного произведения должен включать исследование того, каким образом автор формирует в сознании читателя определённую картину мира. Через метафоры, символы, ассоциативные связи и композиционные структуры текст моделирует реальность и влияет на

восприятие читателя. Например, в произведениях Лев Толстой психологические состояния героев раскрываются через сложную систему внутренних монологов, повторяющихся образов и эмоциональных деталей. Анализ подобных элементов помогает учащимся понять, каким образом язык становится инструментом моделирования человеческого сознания.

Особую роль в современном литературоведении играет герменевтический подход. Герменевтика рассматривает текст как пространство бесконечной интерпретации, где смысл рождается в процессе взаимодействия читателя и произведения. Согласно данной концепции, понимание текста невозможно без учёта культурного контекста, эпохи автора и личного опыта читателя. На уроках литературы это особенно важно, поскольку школьники должны научиться видеть произведение не только как сюжетную историю, но и как культурный документ своего времени. Например, анализ романов Фёдор Достоевский требует понимания философских идей XIX века, религиозных поисков эпохи и социальных противоречий российского общества.

Современная нейролингвистика позволяет глубже понять механизмы восприятия текста человеком. Исследования показывают, что художественное чтение активирует одновременно несколько зон мозга, отвечающих за эмоции, воображение, память и аналитическое мышление. Во время чтения человек не только воспринимает информацию, но и мысленно моделирует описанные события, сопереживает героям и прогнозирует развитие сюжета. Это объясняет, почему систематическая работа с художественным текстом способствует развитию эмпатии, эмоционального интеллекта и способности к рефлексии.

Важным аспектом является проблема формирования глубинного чтения. Современные школьники существуют в условиях цифровой среды, где преобладает фрагментарное восприятие информации. Короткие видеоролики, клиповое мышление и быстрый информационный поток постепенно снижают способность к длительной концентрации внимания. В этой ситуации урок литературы приобретает особую миссию – восстановление культуры медленного чтения. Медленное чтение предполагает внимательное исследование каждого смыслового элемента текста, анализ деталей, ритма, интонации и художественных образов. Такая практика способствует развитию устойчивого внимания и сложного аналитического мышления.

С точки зрения психолингвистики, понимание текста представляет собой сложный процесс декодирования информации. Читатель постоянно соотносит новую информацию со своим жизненным опытом, культурными знаниями и эмоциональными ассоциациями. Именно поэтому один и тот же текст может интерпретироваться по-разному. Задача учителя заключается не в навязывании единственно правильной трактовки произведения, а в развитии способности аргументированно обосновывать собственную интерпретацию.

Таким образом, «секреты текста» заключаются в его многослойности, способности передавать скрытые смыслы и формировать интеллектуальный и эмоциональный опыт читателя. Современный урок русского языка и литературы должен быть ориентирован на развитие аналитического, критического и творческого мышления учащихся. Только в этом случае текст перестаёт быть объектом механического анализа и превращается в пространство живого культурного диалога между автором, произведением и читателем.

Список литературы:

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. – М.: Азбука, 2021. – 448 с.
2. Лотман Ю. М. Структура художественного текста. – СПб.: Искусство-СПБ, 2020. – 384 с.
3. Выготский Л. С. Психология искусства. – М.: Юрайт, 2021. – 512 с.
4. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 2020. – 288 с.
5. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: ЛЕНАНД, 2021. – 144 с.
6. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. – М.: URSS, 2020. – 264 с.

Каубекова Қарлығаш Сугуралиевна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
М Жұмабаев атындағы жалпы білім беретін мектеп
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, Еңбекш ауылы

ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕ МҰҒАЛІМНІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Аннотация. Мақалада цифрлық дәуір жағдайында ағылшын тілі мұғалімінің кәсіби рөлі мен қызметтік трансформациясы жан-жақты қарастырылады. Білім беру жүйесінің жаһандануы, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы және оқушылардың когнитивтік ерекшеліктерінің өзгеруі мұғалімнің дәстүрлі қызметіне елеулі ықпал етіп отыр. Зерттеу барысында мұғалімнің тек білім жеткізуші емес, бағыттаушы, фасилитатор, цифрлық ортада бағдар беруші тұлға ретіндегі жаңа қырлары талданады. Сонымен бірге цифрлық құралдарды тиімді пайдалану арқылы тілдік дағдыларды қалыптастырудың педагогикалық негіздері айқындалады. Мақалада заманауи әдіс-тәсілдер мен технологияларды кіріктірудің маңыздылығы ғылыми-публицистикалық тұрғыда негізделеді.

Кілт сөздер: цифрлық дәуір, ағылшын тілі мұғалімі, білім беру трансформациясы, цифрлық сауаттылық, инновациялық технологиялар, педагогикалық құзыреттілік, онлайн оқыту, білім беру экожүйесі.

Цифрлық дәуір – бұл тек технологиялық жаңғыру кезеңі ғана емес, сонымен қатар адамзаттың танымдық, әлеуметтік және мәдени болмысының түбегейлі өзгеру кезеңі болып табылады. Мұндай жағдайда білім беру жүйесі де өзінің мазмұны мен құрылымын қайта қарастыруға мәжбүр болады, өйткені жаңа қоғам жаңа дағдыларды, жаңа ойлау формаларын және жаңа коммуникациялық тәсілдерді талап етеді. Ағылшын тілі мұғалімі осы үдерістің алдыңғы қатарында тұрған кәсіби тұлға ретінде тек тілдік білім беруші ғана емес, сонымен бірге цифрлық мәдениетті қалыптастырушы, ақпараттық ағындарды сараптаушы және оқушының дербес білім алуына бағыт беруші қызметін атқарады. Цифрлық технологиялардың кеңінен таралуы оқыту әдістерінің дәстүрлі үлгілерін қайта қарастыру қажеттігін туындатады, себебі бүгінгі оқушы ақпаратты пассивті қабылдаушы емес, оны белсенді өңдеуші және өндіруші субъект ретінде қалыптасып келеді. Мұндай жағдайда мұғалімнің рөлі күрделене түседі, өйткені ол бір мезгілде педагог, психолог, тьютор және цифрлық орта модераторы қызметтерін үйлестіруі тиіс. Білім беру үдерісінде интерактивті платформалардың, онлайн ресурстардың және мультимедиялық құралдардың қолданылуы оқушының қызығушылығын арттырумен қатар, оның тілдік құзыреттілігін кешенді дамытуға мүмкіндік береді. Цифрлық ортада жұмыс істеу мұғалімнен жоғары деңгейдегі икемділік пен үздіксіз кәсіби дамуды талап етеді, себебі технологиялар үнемі жаңарып, білім беру талаптары өзгеріп отырады. Осы тұрғыдан алғанда, ағылшын тілі мұғалімі өз қызметінде инновациялық тәсілдерді қолдана отырып, оқушыларды жаһандық коммуникация кеңістігіне бейімдеуі қажет. Сонымен бірге, цифрлық құралдарды қолдану барысында педагогикалық мақсаттылық пен әдістемелік негізділік сақталуы тиіс, өйткені технология тек құрал ретінде қарастырылып, білім беру мазмұнын алмастырмауы қажет. Осылайша, цифрлық дәуір мұғалімнің кәсіби бейнесін түбегейлі өзгертіп, оны көпқырлы және жан-жақты дамыған тұлға ретінде қалыптастыруды талап етеді.

Ағылшын тілін оқыту үдерісінде цифрлық технологияларды қолдану білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуда ерекше рөл атқарады, өйткені заманауи платформалар тілдік ортаны жасанды түрде құруға мүмкіндік береді. Онлайн сабақтар, виртуалды сыныптар және интерактивті тапсырмалар оқушының оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді, бұл өз кезегінде оның мотивациясын арттырады.

Мұғалім цифрлық құралдарды тиімді пайдалану арқылы әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескеріп, сараланған оқытуды жүзеге асыра алады. Мұндай тәсіл білім алушылардың қабілеттерін толық ашуға және олардың оқу жетістіктерін арттыруға ықпал етеді. Цифрлық ресурстардың көмегімен оқушылар шынайы тілдік ортаға жақын жағдайларда қарым-қатынас жасау мүмкіндігіне ие болады, бұл олардың сөйлеу дағдыларын жетілдіруге оң әсер етеді. Сонымен қатар, мультимедиялық материалдарды қолдану тыңдалым мен айтылым дағдыларын дамытуда тиімді құрал болып табылады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі оның цифрлық ресурстарды педагогикалық мақсаттарға сәйкес таңдай білуімен және оларды сабақ құрылымына үйлесімді енгізуімен анықталады. Цифрлық технологияларды пайдалану барысында мұғалім оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытуға ерекше назар аударуы тиіс, өйткені ақпараттың көптігі оны дұрыс талдай білу қажеттігін туындатады. Білім беру үдерісінде цифрлық құралдарды қолдану оқушылардың өздігінен білім алу дағдыларын қалыптастыруға да ықпал етеді, бұл олардың болашақта табысты тұлға болып қалыптасуына негіз болады. Осылайша, цифрлық технологиялар ағылшын тілін оқытуда жаңа мүмкіндіктер ашып, мұғалімнің кәсіби қызметін жаңа деңгейге көтереді.

Цифрлық дәуір жағдайында мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі оның тек технологияларды меңгеру деңгейімен ғана емес, сонымен бірге оларды педагогикалық мақсаттарға сай интеграциялау қабілетімен де анықталады, өйткені кез келген цифрлық құрал білім беру мазмұнына сәйкестендірілмеген жағдайда өзінің тиімділігін жоғалтады. Мұғалім цифрлық ресурстарды қолдану барысында білім алушылардың когнитивтік ерекшеліктерін, қабылдау арналарының алуан түрлілігін және оқу стильдерінің айырмашылықтарын ескеруі қажет, себебі бұл факторлар оқу нәтижесіне тікелей ықпал етеді. Ақпараттық ортада жұмыс істеу мұғалімнен тек техникалық дағдыларды ғана емес, сонымен бірге медиасауаттылықты талап етеді, өйткені ақпараттың шынайылығын анықтау және оны сүзгіден өткізу білім беру үдерісінің маңызды элементіне айналып отыр. Мұғалім оқу контентін әзірлеу барысында оның визуалдық, аудиовизуалдық және интерактивті компоненттерін үйлестіру арқылы оқушының танымдық белсенділігін арттыруға ұмтылады, бұл өз кезегінде білімді терең меңгеруге ықпал етеді. Цифрлық білім беру кеңістігінде мұғалімнің деректермен жұмыс істеу қабілеті де ерекше маңызға ие, өйткені оқу аналитикасы арқылы оқушылардың үлгерімі мен оқу динамикасын бақылау мүмкіндігі артады. Мұндай жағдайда мұғалім алынған деректерді интерпретациялап, оқыту стратегиясын соған сәйкес түзете алуы тиіс, бұл оқыту үдерісінің тиімділігін арттырады. Цифрлық құралдарды пайдалану барысында авторлық құқықты сақтау, академиялық адалдықты қамтамасыз ету және этикалық нормаларды ұстану мәселелері де мұғалімнің кәсіби жауапкершілігінің құрамдас бөлігіне айналады. Мұғалім білім алушыларға цифрлық мәдениеттің құндылықтарын дарыта отырып, олардың жауапты әрі саналы пайдаланушы ретінде қалыптасуына ықпал етуі қажет. Бұл үдерісте мұғалімнің тұлғалық қасиеттері, атап айтқанда ашықтық, бейімделгіштік және рефлексия жасау қабілеті ерекше рөл атқарады, өйткені олар кәсіби дамудың қозғаушы күші болып табылады. Нәтижесінде мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі көпқырлы құрылым ретінде қалыптасып, оның білім беру кеңістігіндегі тиімді қызметін қамтамасыз етеді.

Мұғалімнің кәсіби дамуының цифрлық контекстегі ерекшелігі оның формалды және бейресми білім алу арналарының кеңеюімен сипатталады, өйткені қазіргі уақытта мұғалімдер онлайн курстар, вебинарлар және кәсіби қауымдастықтар арқылы өз біліктілігін үздіксіз жетілдіре алады. Бұл жағдай мұғалімнің өзіндік білім алу траекториясын қалыптастыруына мүмкіндік береді, сол арқылы ол өз қажеттіліктеріне сәйкес білім мазмұнын таңдай алады. Цифрлық ортада кәсіби қауымдастықтардың дамуы мұғалімдердің тәжірибе алмасуына, жаңа идеяларды талқылауына және бірлескен жобаларды жүзеге асыруына жағдай жасайды, бұл олардың кәсіби әлеуетін арттырады. Мұғалімдер арасында коллаборативті мәдениеттің қалыптасуы білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді, өйткені бірлескен жұмыс барысында әртүрлі көзқарастар мен әдістер тоғысады. Мұғалімнің кәсіби дамуы оның рефлексивтік қабілетімен тығыз байланысты, себебі ол өз тәжірибесін талдай отырып, кемшіліктерін

анықтап, оларды түзету жолдарын іздейді. Цифрлық құралдар мұғалімге өз қызметін бағалаудың жаңа мүмкіндіктерін ұсынады, мысалы, электрондық портфолио жүргізу немесе онлайн кері байланыс жинау арқылы өзінің кәсіби өсуін бақылау мүмкіндігі пайда болады. Мұғалімнің кәсіби дамуы тек жеке деңгейде ғана емес, сонымен бірге институционалдық деңгейде де қолдау табуы тиіс, өйткені білім беру ұйымдарының қолдауы мұғалімнің мотивациясын арттырады. Цифрлық дәуірде мұғалімнің кәсіби дамуы үздіксіз әрі динамикалық процесс ретінде қарастырылып, оның өзгермелі ортаға бейімделуін қамтамасыз етеді. Мұғалім жаңа технологияларды меңгеру арқылы өз қызметінің тиімділігін арттырып қана қоймай, оқушыларға үлгі бола алады. Осылайша, мұғалімнің кәсіби дамуы цифрлық дәуірдің талаптарына сәйкес жаңа мазмұнға ие болып, оның кәсіби қызметінің сапасын арттыруға бағытталады.

Цифрлық білім беру ортасында оқыту үдерісін ұйымдастыру барысында мұғалімнің стратегиялық ойлауы ерекше маңызға ие болады, өйткені ол оқу мақсаттарын нақты айқындап, сол мақсаттарға жетудің тиімді жолдарын анықтауы тиіс. Оқу процесін жоспарлау кезінде мұғалім цифрлық құралдардың мүмкіндіктерін ескере отырып, олардың оқыту нәтижесіне ықпалын алдын ала болжауы қажет, бұл оның педагогикалық шешімдерінің негізділігін арттырады. Оқушылардың дербес оқу әрекетін ұйымдастыруда мұғалім бағыттаушы рөл атқара отырып, олардың оқу жауапкершілігін арттыруға ықпал етеді, себебі дербестік оқушының тұлғалық дамуының маңызды шарты болып табылады. Цифрлық ортада оқушылардың ынтымақтастықта жұмыс істеу дағдыларын дамыту ерекше мәнге ие, өйткені бірлескен әрекет арқылы олар әлеуметтік және коммуникативтік құзыреттіліктерін жетілдіреді. Мұғалім оқыту барысында әртүрлі цифрлық құралдарды үйлестіре отырып, оқу процесінің әр кезеңінде тиімді әдістерді қолдануға ұмтылады, бұл сабақтың құрылымын икемді етеді. Оқушылардың оқу әрекетін ұйымдастыруда кері байланыстың рөлі ерекше, себебі уақытылы және сапалы кері байланыс олардың оқу жетістіктерін жақсартуға ықпал етеді. Цифрлық құралдар мұғалімге жедел кері байланыс беруге мүмкіндік береді, бұл оқыту үдерісінің тиімділігін арттырады. Мұғалім оқушылардың оқу нәтижелерін талдай отырып, олардың әлсіз және күшті жақтарын анықтап, оқыту стратегиясын соған сәйкес бейімдейді. Мұндай тәсіл оқыту үдерісінің дараландырылуын қамтамасыз етеді және әрбір оқушының әлеуетін толық ашуға мүмкіндік береді. Нәтижесінде цифрлық білім беру ортасында оқыту үдерісі икемді, бейімделгіш және нәтижеге бағытталған сипатқа ие болады.

Цифрлық білім беру ортасында оқушылардың оқу әрекетін ұйымдастырудың тиімділігі мұғалімнің инновациялық тәсілдерді қолдану қабілетіне тікелей байланысты, өйткені дәстүрлі әдістер жаңа жағдайларда әрдайым қажетті нәтижені бере бермейді. Мұғалім оқыту барысында геймификация элементтерін, цифрлық симуляцияларды және виртуалды зертханаларды қолдану арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыруға ұмтылады, бұл олардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Оқушылардың оқу мотивациясын арттыруда олардың жетістіктерін визуализациялау, марапаттау жүйелерін енгізу және оқу процесін ойын форматында ұйымдастыру маңызды рөл атқарады. Мұғалім оқушылардың оқу әрекетін ұйымдастыру барысында олардың эмоциялық жағдайын да ескеруі тиіс, өйткені жағымды эмоционалдық орта оқу нәтижесіне оң әсер етеді. Цифрлық ортада оқушылардың өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау дағдыларын қалыптастыру ерекше маңызға ие, себебі бұл олардың дербес білім алу қабілетін арттырады. Мұғалім оқушыларды рефлексия жасауға үйрету арқылы олардың оқу тәжірибесін саналы түрде түсінуіне ықпал етеді. Оқушылардың оқу әрекетін ұйымдастыруда икемділік пен бейімделгіштік қағидаттарын сақтау маңызды, өйткені әрбір оқушының оқу қарқыны мен мүмкіндіктері әртүрлі болады. Мұғалім оқу процесін ұйымдастыру барысында оқушылардың жеке жетістіктерін ескеріп, оларды қолдауға бағытталған стратегияларды қолдануы тиіс. Цифрлық технологияларды тиімді пайдалану оқыту үдерісін жекелендіруге мүмкіндік береді, бұл білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді. Осылайша, цифрлық білім беру ортасында оқушылардың оқу әрекетін

ұйымдастыру мұғалімнен жоғары деңгейдегі кәсіби шеберлік пен шығармашылықты талап етеді.

Қорытындылай келе, цифрлық дәуірдегі ағылшын тілі мұғалімінің рөлі көпқырлы және динамикалық сипатқа ие екенін атап өткен жөн. Ол тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар бағыттаушы, кеңесші және оқушылардың тұлғалық дамуына ықпал етуші тұлға ретінде қалыптасады. Цифрлық технологияларды тиімді пайдалану мұғалімнің кәсіби қызметінің сапасын арттырып, білім беру үдерісінің нәтижелілігін қамтамасыз етеді. Мұғалімнің кәсіби дамуы үздіксіз процесс ретінде қарастырылып, оның жаңа білім мен дағдыларды меңгеруіне бағытталуы тиіс. Білім беру жүйесінің цифрлық трансформациясы мұғалімнің рөлін қайта анықтап, оның кәсіби құзыреттіліктерін кеңейтеді. Мұғалім оқушыларды ақпараттық қоғамда өмір сүруге бейімдей отырып, олардың жаһандық бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді. Цифрлық дәуір мұғалімнен жоғары деңгейдегі жауапкершілік пен кәсіби шеберлікті талап етеді. Осы талаптарға сай мұғалім білім беру үдерісін тиімді ұйымдастырып, оқушылардың жан-жақты дамуына жағдай жасауы тиіс. Мұндай жағдайда ғана білім беру жүйесі қоғамның даму талаптарына жауап бере алады.

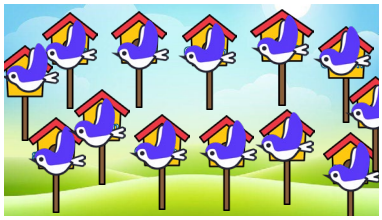
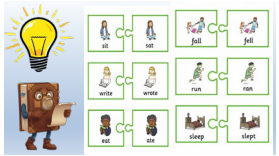
Пайдаланылған әдебиеттер

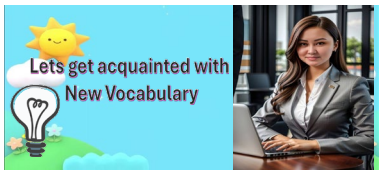
1. Kukulska-Hulme A., Lee H. Mobile language learning innovation: The role of the teacher // International Journal of Mobile and Blended Learning. – 2020. – Vol. 12, No. 2. – P. 1-15.
2. Godwin-Jones R. Evolving technologies for language learning: The role of AI // Language Learning & Technology. – 2023. – Vol. 27, Issue 1. – P. 1-17.
3. Кузьмина Н.В. Профессиональная компетентность педагога в условиях цифровизации образования // Педагогика и психология образования. – 2024. – №2. – С. 45-53.
4. Нұржанова Ш.Ж., Серікбаева Г.М. Білім берудегі цифрлық трансформация: мұғалімнің жаңа рөлі // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – 2023. – №5 (45). – Б. 23-28.

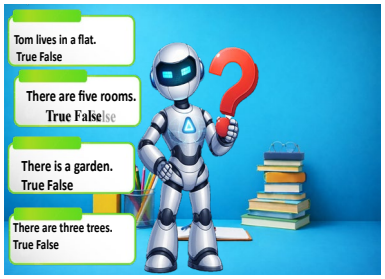
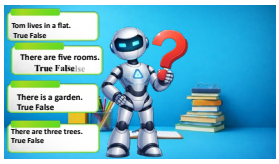
Жумаканова Аида Жангелдиевна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог-модератор
Қадыр Мырза Әлі атындағы №47 жалпы орта білім беретін мектеп
БҚО, Орал қаласы

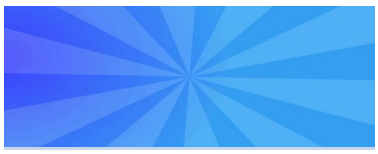
FANTASY WORLD

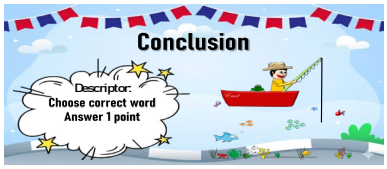
Unit 3 Fantasy world		
School:		
Teacher`s name:	Zhumakanova A.Zh	
Date:		
Grade: 5 b	Number present:	absent:
Lesson title		
Learning objectives	**5.2.4.1** – understand the main points of supported extended talk **5.3.5.1** – keep interaction going in basic exchanges on a growing range of general and curricular topics	
Lesson objectives (assessment criteria)	✓Identify main idea of listening text ✓ Answer general questions correctly ✓ Continue short dialogue using prompts	
	Instilling values of the program “Birtutas tarbie” being Adal Azamat for month February “Creativity and Innovation ”	

Stages/ Time	Teacher`s actions	Student`s actions	Assessment	Resources
Beginning 10 min	**Greeting.** **Explains the classroom rules clearly at the beginning of the lesson.** **Encourages students to be active and participate in activities.** **Creates a safe environment so students are not afraid to speak or make mistakes.** **Motivates passive students by asking simple questions and giving support.** **Gives positive feedback and praise for good behavior and effort.** **Introduces the topic of values and happiness using the picture.** **Explains the meaning of key ideas (health, kindness, happiness, helping others)** T tells the class to make groups of 2. 1. Home 2. Garden Teacher check students home task with method ``London Bus`` **Value link:** Encourage all students to participate respectfully and support each other → *Adal Azamat: respect & cooperation.*	Greeting Students listen to their teacher and tells their best wishes to each other Are not afraid to share ideas or make mistakes. Speak politely and respect each other. Try not to be passive and participate in pair and group work. Learners read the given sentences on the board and guess the topic and share with their ideas. Look at the picture carefully and identify key values. Talk about what makes people happy and healthy. Share ideas about helping others and loving themselves. Listen to classmates and respect different opinions. Students divided into two groups by choosing birds Students match irregular verbs and pronounce correctly 	*Teacher controles the process, gives feedback and asks additional questions if it's nessasery.* Teacher evaluate pupils with phrases like: "Good job! Well done!" *Formative Assessment* *Teacher evaluate pupils with phrases like:* *"Good job!* *Well done!"* *Formative* *Descriptor:* *Match present and past forms of irregular verbs 1 point* *Pronounce them correctly 1 point* *Total : 2 point*	PPT, pictures, students book, vocabulary PPT Assessment sheets PPT Pictures, puzzles

Middle 20 min	 □ Greets students and creates a friendly learning atmosphere. □ Shows the picture with the words on the screen/board. □ Asks guiding questions: *"Do you live in a house or flat?"* *"Do you have a garden?"* Asks warm-up questions: *"What can you see in the picture?"* *"Is it a city or a village?"* *Is it a house or garden?* Greets students and introduces the new theme **Home and garden** □ Explains new vocabulary with pictures and sounds □ Models correct pronunciation and asks students to repeat.□ Shows the pictures (rooms, hall, bedroom e.t.c) on the screen/board. **For a weaker class:** Ask students to work in pairs. **For a stronger class:** Encourage students to work independently first**,** identifying the meaning of the words Then ask them to compare answers in pairs and justify their choices. **Teacher Check & Feedback** Elicit answers from several students. Clarify meanings, provide examples, and correct misunderstandings. **Adal Azamat** Respect for Creativity and Innovation **(Honesty, Responsibility, Civic Identity):** – Encourage students to think about how people in different places (village/town/city) help	□ Looks at the picture and listen to the teacher's questions. □ Answer simple questions about where they live (city,village,house or flat). Make short sentences (e.g. *"I live in a house or flat)* □ Listen to feedback and reflect on what they learned. □ Repeat new words after the teacher and practice pronunciation. □ Listen carefully. □ Take notes	**Teacher evaluate pupils with phrases like: "Good job! Well done!"** **Teacher evaluate pupils with phrases like: "Good job! Well done!" Formative**	**PPT,books,** **Presentation Pictures**

	their community and show honesty. Task 1 Draw their attention to the **listening task** and ask them to find correct answers for the given task **Explain the Task** Tell students they will listen to and Make sure they understand that they should work **individually** while listening. They should answer to the questions and **True and False** statements **Play the Recording** Play the audio twice for students to choose their answers. Allow them a moment to check and revise their responses. □ Shows the picture and introduces the game "Draw and Tell". □ Explains the task: *"Draw a simple house plan and describe it."*□ Writes support phrases on the board: There is a… There are…□ Gives an example: 	 Students listen Tom`s house then they should answer to the questions □ Listen to the teacher's instructions. □ Draw a simple house plan (rooms, garden, furniture). □ Use support phrases to prepare sentences. □ Describe their house:*There is a kitchen.There are two bedrooms.There are flowers in the garden.* Present their drawing to the class. Listen to classmates and ask simple questions.	**Descriptor:** -Listen and choose one correct word 1 point Answer to the questions with `T`and `F``statements 1 point Total: 2 point Descriptor: □ Draw a simple house plan (rooms, garden, furniture). 1 point □ Describe their house:*There is a kitchen.There are two bedrooms.There are flowers in the garden. 1 point* *Total: 2 point*	PPT, audio by AI Character.ai PPT, pictures, Books

	 • 🟢 Strong students: Add more details (There are three windows in the living room.) • 🟡 Support needed students: Use sentence starters from the board. Revise vocabulary or grammar in a fun and interactive way. Displays the game background on the board. Explains the rules of the game.	☐ Listen carefully to the rules. ☐ Participate actively in the game. ☐ Work cooperatively in teams. ☐ Support classmates.		PPT,video game
10 min	 Draw their attention to the **photos** and ask them to identify any words they recognise from **task 1** Students recognize and use vocabulary related to rooms (e.g., bedroom). **Explain the Task**	☐ Listen to the rules carefully. ☐ Choose a color square. ☐ Make a sentence using the word **bedroom**. ☐ Speak clearly and confidently. ☐ Work in teams and support each other. ☐ Listen to classmates' answers.	**<u>Descriptor:</u>** Total: 2 point Make a sentence using the word **bedroom**. 1 point ☐ listen and speak clearly and confidently. 1 point Total: 2 point	**PPT, pictures, Books**

	□ *"Choose a color. Make a sentence with the word 'bedroom'."* □ Divides students into teams (if needed). □ Clicks the selected color after students answer. Encourages students to make full sentences: • *There is a bed in the bedroom.* • *I sleep in the bedroom.* □ 🟢 Strong students: Make 2–3 sentences or describe the bedroom. □ 🟡 Support needed students: Use sentence starters from the board: • *There is…* • *There are…* • *In my bedroom* *Warm up after pair work* Revise vocabulary or grammar in a fun and interactive way. Displays the game background on the board. Explains the rules of the game.	Students work with groups and answer to the given questions		**Poster** **PPT** **Pencils,pens,books e.t.c**
End of the lesson 5 min	Conclusion task Teacher shows the half of pictures of the house and things by method Fisherman Feedback - Everything was wonderful We have some questions We didn`t understand Home task Write a short text about their house	Students should choose one correct word and speak loudly Ss evaluate each other and encourage classmate with phrases like: Well done! Brilliant! Good job! I like it! 	**Descriptor**: Listen and Choose correct one word **1 point to correct word**	**PPT quiz** **Pictures of the things and house** **Assessment sheet, feedback hometask**

Бауыржан Жансая Бауыржанқызы
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
№63 жалпы білім беретін мектеп
Алматы қаласы, Бостандық ауданы

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУ ҚАРҚЫНЫ ТӨМЕН ОҚУШЫЛАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Аннотация: мақалада ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыс жасаудың тиімді әдістері қарастырылады. Зерттеу барысында когнитивтік жүктемені басқару, метатанымдық дағдыларды дамыту, спиральді оқыту, инклюзивті тәсілдер, цифрлық технологияларды қолдану және эмоционалдық қолдаудың маңыздылығы ғылыми тұрғыда талданады. Автор баяу оқушылардың оқу үдерісін оңтайландыруға бағытталған педагогикалық стратегияларды ұсынады.

Кілт сөздер: баяу оқушылар, ағылшын тілі, дифференциация, метатаным, когнитивтік жүктеме, инклюзивті білім беру, мотивация, тілдік дағдылар, оқыту әдістері, педагогикалық қолдау.

Қазіргі білім беру жүйесінде әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру – сапалы білім берудің басты қағидаларының бірі болып табылады. Әсіресе шет тілін оқыту барысында оқушылардың қабылдау жылдамдығы, есте сақтау қабілеті, тілдік дағдыларды меңгеру қарқыны әртүрлі болатыны айқын байқалады. Осы тұрғыдан алғанда баяу оқушылармен жүйелі әрі мақсатты жұмыс жүргізу – ағылшын тілі мұғалімінің кәсіби шеберлігін талап ететін маңызды бағыттардың бірі.

Баяу оқушылар – бұл оқу материалын меңгеру қарқыны төмен, жаңа ақпаратты қабылдау мен өңдеуде қосымша уақыт пен қолдауды қажет ететін оқушылар тобы. Олар көбінесе жаңа сөздерді есте сақтауда, грамматикалық құрылымдарды түсінуде және ауызша сөйлеуде қиындықтарға тап болады. Алайда бұл олардың қабілетсіздігін білдірмейді, керісінше, оқыту әдістерінің бейімделуін қажет ететінін көрсетеді. Сондықтан мұғалімнің негізгі міндеті – осындай оқушыларға қолайлы оқу ортасын құру және олардың әлеуетін ашуға бағытталған тиімді әдістерді қолдану.

Ағылшын тілін оқытуда баяу оқушылармен жұмыстың тиімділігі ең алдымен дифференциация және даралау қағидаларына негізделеді. Сабақ барысында тапсырмаларды күрделілік деңгейіне қарай саралау, әр оқушының мүмкіндігіне сай жүктеме беру маңызды. Мысалы, бір топ оқушыларға мәтінді толық аудару тапсырылса, баяу оқушыларға негізгі мазмұнын түсіну немесе тірек сөздер арқылы сөйлем құрастыру ұсынылады. Бұл әдіс оқушылардың өзіне деген сенімін арттырып, оқу мотивациясын күшейтеді.

Баяу оқушылармен жұмыста визуалды және аудиовизуалды құралдарды қолдану ерекше нәтиже береді. Суреттер, бейнематериалдар, инфографикалар және интерактивті тақта арқылы ұсынылған ақпарат оқушының есте сақтау қабілетін арттырады және материалды жеңіл қабылдауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, тыңдалым дағдыларын дамыту үшін қысқа әрі түсінікті аудиожазбаларды бірнеше рет тыңдату әдісі тиімді болып табылады.

Тіл үйретуде ойын технологияларын пайдалану да баяу оқушылар үшін өте маңызды. Ойын барысында оқушы өзін еркін сезінеді, қателесуден қорықпайды және белсенді қатысады. Рөлдік ойындар, сөздік ойындар, карточкалармен жұмыс, «matching» және «guessing» сияқты әдістер оқушылардың қызығушылығын арттырып, тілдік дағдыларын табиғи жолмен дамытуға ықпал етеді.

Қайталау – баяу оқушылармен жұмыстың негізгі элементтерінің бірі. Жаңа материалды бірнеше рет әртүрлі формада қайталау (ауызша, жазбаша, ойын арқылы) оқушылардың білімін

бекітуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар «step-by-step» (қадамдық) оқыту әдісі арқылы күрделі тапсырмаларды шағын бөліктерге бөліп ұсыну оқушының түсінуін жеңілдетеді.

Баяу оқушылар үшін қолайлы психологиялық орта қалыптастыру аса маңызды. Мұғалім тарапынан қолдау, мадақтау, жетістіктерін атап өту оқушының өзіне деген сенімін арттырады. Сын айту немесе салыстырудан гөрі, жетістікке бағытталған кері байланыс беру тиімдірек. Бұл оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын сақтауға және белсенділігін арттыруға ықпал етеді.

Ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыста жұптық және топтық жұмыстарды дұрыс ұйымдастыру да маңызды. Мұндай жағдайда баяу оқушылар белсенді оқушылармен бірге жұмыс істей отырып, үлгі алады, тілдік ортаға бейімделеді. Алайда топтарды құру кезінде әр оқушының рөлі нақты анықталып, барлығының қатысуына жағдай жасалуы тиіс.

Қазіргі таңда цифрлық технологиялар баяу оқушылармен жұмыс жасауда үлкен мүмкіндік береді. Түрлі мобильді қосымшалар, онлайн платформалар (Quizlet, Kahoot, Duolingo) арқылы сөздік қорды дамыту, грамматиканы бекіту, тыңдалым дағдыларын жетілдіру тиімді жүзеге асырылады. Бұл құралдар оқушының өз бетінше жұмыс жасауына мүмкіндік беріп, оқу процесін қызықты әрі қолжетімді етеді.

Баяу оқушылармен жұмыста ата-анамен байланыс орнату да маңызды факторлардың бірі болып табылады. Мұғалім ата-анаға баланың ерекшеліктерін түсіндіріп, үй жағдайында қандай қолдау көрсету керектігі жөнінде кеңес беруі тиіс. Мұндай ынтымақтастық оқушының оқу жетістіктерін арттыруға оң әсер етеді. Сонымен қатар формативті бағалау әдістерін қолдану баяу оқушылардың оқу жетістіктерін бақылауда тиімді болып табылады. Бағалау тек нәтиже емес, оқу процесінің бір бөлігі ретінде қарастырылып, оқушының ілгерілеуін көрсетуге бағытталуы тиіс. Қысқа кері байланыс, жетістік критерийлері, өзін-өзі бағалау элементтері оқушының оқуына жауапкершілікпен қарауына ықпал етеді.

Ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыс жүргізудің тиімділігін арттыру мақсатында когнитивтік жүктемені басқару мәселесіне ерекше назар аудару қажет. Когнитивтік жүктеме теориясына сәйкес, оқушының жұмыс жадында ақпаратты өңдеу мүмкіндігі шектеулі болғандықтан, оқу материалының құрылымы мен ұсынылу формасы ерекше маңызға ие. Баяу оқушылар үшін ақпаратты шағын бөліктерге бөліп беру, артық ақпараттан арылту, негізгі мазмұнды айқындау және көрнекілік арқылы қолдау көрсету олардың оқу үдерісін жеңілдетеді. Мұндай тәсіл оқушының зейінін шоғырландыруға, жаңа материалды жүйелі түрде қабылдауға және ұзақ мерзімді жадқа тиімді бекітуге мүмкіндік береді.

Метатанымдық дағдыларды дамыту баяу оқушылармен жұмыстың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Метатаным – оқушының өз оқу үдерісін түсінуі, бақылауы және реттеуі. Ағылшын тілі сабағында мұғалім оқушыларды «мен қалай үйренемін?», «маған не қиын?», «қандай әдіс маған көмектеседі?» деген сұрақтарға жауап беруге үйретуі тиіс. Бұл тәсіл оқушының өзін-өзі реттеу қабілетін дамытып, оқу жауапкершілігін арттырады. Баяу оқушылар үшін арнайы оқу стратегияларын (мысалы, сөздерді ассоциация арқылы жаттау, тірек схемаларды пайдалану) үйрету олардың оқу тиімділігін айтарлықтай арттырады.

Тілдік дағдыларды қалыптастыруда спиральді оқыту принципін қолдану да ерекше маңызға ие. Бұл принцип бойынша оқу материалы белгілі бір уақыт аралығында қайталанып, әр кезеңде тереңдетіліп беріледі. Баяу оқушылар үшін бұл тәсіл өте тиімді, себебі олар бір тақырыпқа қайта оралып, оны жаңа деңгейде меңгеруге мүмкіндік алады. Мысалы, бастапқыда қарапайым сөз тіркестерін үйренген оқушы кейін сол құрылымдарды сөйлемде, одан әрі мәтінде қолдануды меңгереді. Бұл тәсіл білімнің біртіндеп қалыптасуын қамтамасыз етеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында баяу оқушылармен жұмыс жүргізу ерекше әдістемелік икемділікті талап етеді. Мұғалім әр оқушының оқу стилін, психологиялық ерекшеліктерін, тілдік дайындық деңгейін ескере отырып, оқыту әдістерін бейімдеуі тиіс.

Сонымен қатар, оқу ортасының қолжетімділігі, тапсырмалардың түсініктілігі және бағалау жүйесінің икемділігі де маңызды рөл атқарады. Инклюзивті тәсіл оқушылардың тең мүмкіндіктерін қамтамасыз етіп, олардың әлеуметтенуіне оң әсер етеді.

Ағылшын тілі сабағында тілдік орта қалыптастыру баяу оқушылар үшін ерекше маңызға ие. Табиғи тілдік ортада оқушы тілдік бірліктерді механикалық түрде емес, мағыналық тұрғыда меңгереді. Мұғалім сабақ барысында ағылшын тілін мүмкіндігінше жиі қолдану, қарапайым әрі түсінікті сөйлеу, ым-ишара, визуалды қолдау арқылы түсіндіру сияқты әдістерді қолдануы тиіс. Бұл оқушының тілге үйренуін жеделдетіп, сөйлеу дағдысын дамытуға ықпал етеді.

Баяу оқушылармен жұмыста уақыт факторы да ерекше рөл атқарады. Оларға тапсырмаларды орындау үшін қосымша уақыт беру, жауап беруге асықтырмау, қателерді түзету кезінде уақыт беру – оқу сапасын арттыратын маңызды шарттар. Уақыт қысымы оқушының мазасыздануына, өзіне деген сенімсіздіктің қалыптасуына әкелуі мүмкін. Сондықтан мұғалім оқу қарқынын икемді түрде реттеуі қажет.

Эмоционалдық қолдау мен мотивацияны арттыру стратегиялары да баяу оқушылармен жұмыстың ажырамас бөлігі болып табылады. Ішкі мотивацияны қалыптастыру үшін оқушының қызығушылығына негізделген тапсырмалар беру, жетістіктерін жүйелі түрде атап өту, оқу үдерісін жағымды эмоциялармен байланыстыру маңызды. Сонымен қатар, жетістікке жету жағдайларын әдейі ұйымдастыру арқылы оқушының өзіндік тиімділік сезімін дамытуға болады.

Тілдік қателермен жұмыс істеу әдістемесі де ерекше назар аударуды қажет етеді. Баяу оқушылардың қателері – олардың даму процесінің табиғи бөлігі. Сондықтан мұғалім қателерді жазалау құралы ретінде емес, оқыту мүмкіндігі ретінде қарастыруы тиіс. Қателерді түзету барысында жұмсақ, қолдаушы стильді қолдану, дұрыс нұсқаны үлгі ретінде көрсету, өзін-өзі түзетуге мүмкіндік беру тиімді болып табылады.

Сараланған үй тапсырмаларын ұйымдастыру да маңызды бағыттардың бірі. Баяу оқушыларға үйде орындауға ыңғайлы, нақты әрі түсінікті тапсырмалар беру қажет. Сонымен қатар, ата-аналарға әдістемелік ұсыныстар беру арқылы үйдегі қолдауды күшейтуге болады. Бұл мектеп пен отбасы арасындағы байланысты нығайтып, оқушының оқу жетістіктеріне оң әсер етеді.

Қазіргі педагогикада рефлексия процесін ұйымдастыру ерекше маңызға ие. Сабақ соңында оқушылардан «не үйрендім?», «не қиын болды?», «қай тапсырма ұнады?» деген сұрақтарға жауап алу олардың оқу үдерісін түсінуіне көмектеседі. Баяу оқушылар үшін рефлексия олардың жетістіктерін сезінуге, өз мүмкіндіктерін бағалауға мүмкіндік береді.

Осылайша, ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыс жасау – мұғалімнен кәсіби шеберлік пен шығармашылықты талап ететін күрделі үдеріс. Тиімді әдістерді дұрыс таңдап, әр оқушының ерекшелігін ескере отырып ұйымдастырылған сабақ қана сапалы білім беруге мүмкіндік береді. Баяу оқушыларға қолдау көрсету арқылы біз олардың білім алу құқығын қамтамасыз етіп қана қоймай, тұлғалық дамуына да жол ашамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 1999. – 352 с.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – М.: Логос, 2004. – 384 с.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Смысл, 2005. – 352 с.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
5. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. – М.: АСТ, 2008. – 239 с.
6. Harmer J. How to Teach English. – London: Longman, 2007. – 288 p.
7. Scrivener J. Learning Teaching. – Oxford: Macmillan, 2011. – 416 p.
8. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Ox

Асылбекова Жанар Жангалиевна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Қостанай облысы, Қостанай ауданы білім бөлімінің
"Жамбыл жалпы білім беретін мектебі" КММ

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ – БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУДІ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАУДЫҢ ҚОЗҒАУШЫ КҮШІ

Аңдатпа: Қазіргі таңда цифрлық технологиялардың дамуы білім беру парадигмасын түбегейлі өзгертті. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қабілеттерін дамытуда, әсіресе пәнаралық логикалық байланыстарды орнатуда жасанды интеллект (ЖИ) маңызды құралға айналып отыр. Бұл мақалада ЖИ-дің оқу үдерісіндегі тиімділігі мен оның баланың сыни ойлауын дамытудағы әлеуеті қарастырылады.

1. Бастауыш сыныптағы ЖИ: Теориялық негіздер мен қажеттілік

Бастауыш сынып кезеңі – баланың логикалық ойлауы мен әлемді тұтас қабылдау деңгейі қалыптасатын ең маңызды кезең. Дәстүрлі оқыту әдістері көбіне ақпаратты беруге бағытталса, **ЖИ технологиялары оқушының жеке қажеттіліктеріне бейімделуге (адаптивті оқыту)** мүмкіндік береді.

ЖИ-дің негізгі артықшылықтары:

- **Жеке оқу траекториясы:** Әр баланың қабылдау жылдамдығы әртүрлі. ЖИ алгоритмдері оқушының деңгейін анықтап, оған лайықты тапсырмалар ұсынады.
- **Кері байланыстың жылдамдығы:** Оқушы қате жіберген бойда жүйе оны түзетіп, түсіндіріп береді, бұл «қатемен жұмыс» сапасын арттырады.
- **Ынтаны күшейту:** Геймификацияланған ЖИ платформалары оқуды ойынға айналдырып, баланың қызығушылығын жоғарылатады.

2. Пәнаралық логиканы дамытудағы ЖИ-дің рөлі

Бастауыш сынып бағдарламасындағы математика, ана тілі, жаратылыстану және бейнелеу өнері пәндері бір-бірінен ажырамас тұтастықта болуы тиіс. Пәнаралық логика – бұл бір пәннен алған білімді екінші пәндегі мәселені шешуге қолдана алу қабілеті.

ЖИ бұл байланысты қалай жүзеге асырады?

1. **Күрделі ұғымдарды визуалдау:** Мысалы, математикалық есепті жаратылыстанудағы табиғат құбылыстарымен (жауын-шашын мөлшері, жануарлардың көшуі) байланыстырып, ЖИ арқылы модельдеу.
2. **Мәтіндік және логикалық талдау:** Оқушы әдебиет сабағында оқыған мәтінін ЖИ көмегімен логикалық схемаларға айналдыра алады. Бұл оқушының тілдік қорын дамытып қана қоймай, логикалық құрылымдарды түсінуіне жол ашады.
3. **STEM интеграциясы:** ЖИ негізіндегі робототехника немесе қарапайым кодтау элементтері математикалық есептеулер мен логикалық алгоритмдерді практикада қолдануға үйретеді.

3. Педагог пен ЖИ: Жаңа форматтағы ынтымақтастық

ЖИ мұғалімді алмастырмайды, ол мұғалімнің мүмкіндіктерін кеңейтеді. Оқытушы бұрынғыдай ақпарат таратушы емес, **тьютор (бағыт беруші)** рөліне ауысады.

Мұғалім үшін пайдасы:

- **Көп жұмысты автоматтандыру:** Тест тексеру, сабақ жоспарын құру және оқушылардың үлгерімін статистикалық талдау.
- **Сараланған тапсырмалар:** Бір сыныптағы деңгейі әртүрлі 25 оқушыға 25 түрлі деңгейлі тапсырма дайындау ЖИ көмегімен санаулы секундтарда орындалады.

4. Психологиялық және этикалық аспектілер

Бастауыш сынып балаларымен жұмыс істегенде ЖИ-ді қолданудың шекарасын білу маңызды. Экран алдындағы уақыт пен «жанды» қарым-қатынас балансы сақталуы тиіс. ЖИ баланың орнына ойламауы керек, ол баланы ойлануға итермелеуі тиіс.

Маңызды түйін: ЖИ – бұл тек технология емес, бұл оқушының танымдық көкжиегін кеңейтетін интеллектуалды серіктес.

5. Қорытынды

Бастауыш сыныптарда жасанды интеллектіні қолдану – заман талабы. Ол пәнаралық байланыстарды нығайту арқылы оқушының логикалық ойлауын, шығармашылығын және функционалдық сауаттылығын жаңа деңгейге көтереді. Білім беру жүйесіне ЖИ-ді сауатты енгізу арқылы біз болашақтың бәсекеге қабілетті, креативті тұлғасын қалыптастыра аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер мен ресурстар:

1. Білім берудегі ЖИ: ЮНЕСКО нұсқаулығы.
2. Қазіргі заманғы бастауыш білім берудің педагогикалық негіздері.
3. Цифрлық мектеп: Мұғалімдерге арналған әдістемелік құрал.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«АЙТУҒАНОВА» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «ULAGAT» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «ULAGAT», относящийся к индивидуальному предпринимателю «АЙТУҒАНОВА».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 22 қыркүйектегі Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ44VPY00078195 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ44VPY00078195 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 22 сентября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 30.04.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 30.04.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «АЙТУҒАНОВА».

ULAĠATTY USTAZ JOLY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Ұстаз – ұлттың шамшырағы

Мектептің жүрегі – ұстаз. Ұстаз біліммен ғана емес, жүрек жылуымен, мейірімімен, ұстанымымен шәкіртке жол сілтейді. Шын мәнінде, қандай мұғалім болса – болашақ та сондай.

Ұстаздың әр сөзі, әр қадамы – баланың болашағына жазылған тағдыр іспетті. Сондықтан да ең басты байлық – білімді, жан-жақты, әдістемені терең меңгерген, әр баланың жүрегіне жол таба алатын мұғалім.

Жақсы мұғалім – жай ғана маман емес, ол – тәрбиелеуші, шабыттандырушы, бағыт беруші. Ұстаз – уақыттан озып жүретін адам. Оның бүгін еккен дәні – ел ертеңінің жемісі.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.